

Verbovčani nismo še pili. Stric! ali veste: katero reko menim? — Ne Donave, — ta iz Švabskega teče, in prebivavci te dežele slujejo kakor mi Verbovčani po svetu, — ne Veltave, akoravno je tudi zemlja, skoz katero Veltava teče, „ein Kalifornien an Intelligenz“, — ne tudi Ljubljane, akoravno tudi ob njenih bregovih živijo prebrisane glave; — reka, katero jaz mislim, je ona, kraj ktere stoji slavno mesto, ktereга Bog obvaruj od zadej pogledati ali pa z visokega turna, v katerem stanujejo gostoljubni prebivavci in kjer prislovica velja „Eine jut jebratene Jans ist ene jute Jabe Jottes.“

Moj nasprotnik je večkrat jeknil in se pogostoma za litke lovil. Poznal sem hitro, da ga putika martra. Malopridni ljudi pravijo, da „putiko“ narejajo: Venus, Frigus, Bacchus. Al to ni res. Moj tovarš je še živel v brezakonskem stanu, in je bil ud slavnega berolinskega „Tugendbunda“; tudi je imel lep medvedov kožuh, kateri ga je varoval zime; tudi je le edino pivo (ol) serkal; — neusmiljene „putike“ mu nič drugega ni naredilo, kakor da si je preveč glavo belil z „principia juris romani“ in je preveč podnevi in ponoči stikoval po plesnivih folijantih. Dunajski zdravniki so mu svetovali, naj gré v krapinske toplice. Tudi jaz sem mu hvalil Krapino. Krapina „for ewer“ v mukah „putike“! — mu rečem. Al moj tovarš strepeče vsakokrat pri imenu „Krapina.“

„Tam v družbi možkih in žensk kopati se in spati, jaz, kateri sem vse svoje žive dni samši spati vaju in še komara in mušice zraven sebe ne terpim — to ni mogoče! Ti nesrečni Horvati! — Da bi Krapina na Nemškem stala, kakošne palače bi se že vzdigovale prek čez najvišje hribe, — al na Horvaškem: „keine Civilisation, kein Fortschritt, kein Comfort — o juter Jott, diese unglückselige Nation!“

Kaj pa da! — mu rečem: „Ein kleines Land mit grossen Verlegenheiten“; vendar mu svetujem zavolj presnete „putike“, naj le hrabrega serca potuje v Krapino.

Pri Polčanih sva se ločila, — on je šel v toplice — jaz pa v studenice.

Berolinsko narečje mi, kateri govorimo „österreichisch-deutsch“ težko razumemo, zato sem vesel bil, da v Polčanah dobim vés drug vis-à-vis. Mislil sem si, sedaj mi ne bode treba tako zlo ušes nategovati; moj dedek je morebiti kakšen Štajerc s svojim težkim „Sterztemperamentom“, kateri ni tako radoveden kakor so Berolinci, — al ko „ach, lieber juter Jott“ zdihne, vidim spet, da sem prišel le iz dežja pod kap. Možicelj moj je bil srednje postave; lice je bilo rujave barve, kakor jabelka, ktere mi Slovenci imenujemo kosmače. Plešasto glavo mu je pokrivala — mastna baroka, čelo pa je bilo nabrano kakor — ogerske čizme; dolge cipote (noge) niso še znale nič od „putike“. Moj možicelj je imel le prebogato matico ljubeznjivosti do zalega dekleta, katero je poleg njega sedelo. Lice deklično pa je bilo pokrito z zelenim velom (šlarom) in tako ni bilo mogoče spoznati nje značaja národnega. „Ich wusste nicht woher sie kam.“

„Vi, gospodine, pridete iz Slatine (Rhoitsch-a)?“ — nagovorim mastno baroko — „kakošno je tam življenje?“ — „Slabo, mersavo, o Kissingen, o Wiesbaden! — in kaj je krivo vseh teh pomanjkljivost, weil Sauerbrunn nicht liegen thut in Deutschland.“ — Tù imaš spet antipatetizirja Slovincov — si mislim in hitro iz žepa potegnem zemljovid ter mu pokažem, da „Deutschland“ sega do Tersta, in verh tega mu še poterdim, da posestniki „Kisele vode“ so terdi Nemci. Vendar ni še hotel z menoj zadovoljen biti.

Potem začne grajati, da na Štajarskem nimajo nikakoršne „Gartenkultur.“ Še le ko mu pokažem njive polne zelja, je omolknil.

Sedaj se oglasi tudi Evina hčerka. Mislil sem, da je tudi kerščena na bregu modre reke, — al goljufal sem se; mlado dete je bilo iz bele Ljubljane, iz mesta, o katerem

se še jezikoslovci prepirajo: ali ima ime njeno po „ljubem“ ali pa po „lubu“ svoj početek.

Nemščina, katero je tolkla, je bila pol berolinska pol ljubljanska, kakor jo govorijo stanovavci v onem koncu mile Ljubljane, ktere dražijo s „podkovanim karfom.“ To storijo železnice — sem si mislil — da iz Krakova se lahko pride v Berolin, in da mlada Krakovčanka bode v kratkem času zaročnica starega Brandenburgarja — z mastno baroko.

„Slišijo, frajlica! — nagovorim jaz svojo ljubo rojakinjo — Vi ste ja Kranjica?“ Res, da sem — mi prav prijazno odgovori. „Morebiti so to Vaš ujic?“ „O Bog obvar!“ — moj mož bo kmali; sedaj potujeva na Laško, in berž ko prideva domú, bode poroka.“ Beseda dá besedo. In tako dalje vprašam dekle slovensko, kako se je soznanila z starim Brandenburgarom? „Vidijo, gospod, to je bilo tako-le: Jaz sem v Baden-u poleg Dunaja bila štubenmadel, moj gospod pa tamkej v toplicah, — in tako sva se soznanila.“

Vi, dragi moj stric, veste, da jaz rad podučujem; zato sem mlademu dekletu tudi dajal nauk čez nauk, naj dobro premisli, preden kaj takošnega stori in se poroči s ptujim in že tako starim človekom.

Starec Brandenburgarski je spoznal iz mojega terdnega glasa in mahanja rok, da mu strežem po njegovem plenu. Vés nevoljen zareži: „Was reden sie da so lanje? Was is das für ene Sprache?“ Ljuba zaročnica mu odgovori: „Es ist eine krainerische; sie gleicht der slavischen.“ — Starec je bil zadovoljen, pa tudi jaz, da je železni konjič zaherzal v stari Celeji, ker bal sem se na kopnem dobiti — morsko bolezen. Moj Brandenburgar se je spet začel na smeh proti meni deržati, ko se poslovim, in smehtal se je tudi proti svoji zaročnici; jaz pa, dragi moj stric, sem iz voza stopivši na glas mermral z Hamletom: „that one may smile, and smile, and be a villain. (Nekteri ljudje se znajo na smeh deržati in smejati, čeravno so malopridneži.)“

Da ste mi zdravi, dragi stric Bercko! Slava Verbovcu! Ne pozabite svojega unučiča

Vicka.

Spominki na Dolensko.

Kakor si spehano in onemoglo truplo želi krepčavne hrane pa sladkega počitka, tako tudi duh naš po dolgem trudu hrepení po oddihu, da bi se nekoliko okrepčal in oživil za novo delo. Kako bi pač človek tudi izhajati mogel, ako bi neprenehoma vprežen bil ko črna živina! Dosti prezgodaj bi mogel v kertovo deželo.

Kdor si hoče duha izvedriti, naj prime za romarsko palico in naj gré po svetu — je že stara beseda. In ta je tudi moje vodilo. Kdor pa ne more v Rim, si izbere bližnjo pot, in ker pravi domača pesemca, da

„Vse drugač Dolencom solnce sije“, sem se lani namenil, ogledati nekoliko dolensko stran in prepričati se, je li res to ali ne, kar nam pesemca pravi. Do tje, kamor nas Potočnikova „Dolenska“ vabi, ki veli:

„Pridi na brod

Kerški s Triglava!“

tabart ravno nisem bil prišel, vendar pa sem preživel pod milim dolenskim podnebjem mnogo prijetnih ur, tudi sem marsikaj vidil in slišal, kar bi tudi častitim našim bravcom utegnili mikavno biti. Tedaj — pero v roke! —

Zapustivši postrežno Žvokeljnovο gostivnico na nekdanjem „Pergarši“ sem jo udaril popoldne iz Ljubljane. Škoda, da so mi črni oblaki veselo potovanje enmalo grenili; saj to vsak vé, da dež ni ravno prijeten popoten tovarš. Pretresel sem se bil dobro skozi mesto in grudaste ulice sv. Florjana. Pod zvonarjem se mi že odpre pogled na blizo 4 štirj. milje obširno ljubljansko močvirje ali „mah“ — kakor mu tukaj pravijo — in na bližnje goré. Takraj cesarskega prekopa, kateri je najočitniši spričevavec posebne

skerblijivosti rajne cesarice Marije Terezije, še bolj pa rajnega cesarja Franca I. za svojo Ljubljano, stoji na desni strani ceste spominek, da je na tem mestu nekdanj stal cesar Franc I. ogledovaje od tod veliko planjavo, ktero je njegova mogočna beseda preuredila iz smerdljivega močvirja v rodovitno polje. Vidši spominek ta in cesto do Iga se spomnim mičnih besed, ki sem jih bral v življenjopisu Hradeckovem, ki ga je spisal gosp. dr. Bleiweis.*) „Ko je stal rajni cesar Franc na tem mestu, kjer stoji sedaj spominek, in je pred seboj imel obris ljubljanskega mahú, je zagledal deleč doli pod hribom vas Studenec. „Kako lepo bi bilo — je smehljaje rekel blagi car — ako bi odtod, naravnost tje do Studenca, se peljati mogli!“ In rajni mestni poglavar Hradecki je vès nadušen zgrabil mile te besede cesarjeve pa odgovoril: „Vse, presvitli cesar, je mogoče, da je le terdna volja; tudi ta cesta ne bo nemogoča.“ In res! — čez 2 leti so prišli že prvi s senom obloženi vozovi iz Iga v Ljubljano. Nevtrudljivi mož je pokazal, da terdna volja zasuje močvirja in zniža hribe.

Natanjčni popis imenitnega močvirja se nahaja v „Sl. Romarji“ za leto 1858 str. 59 — 72, pa tudi priobčile so ga „Novice“, — toraj se podajmo urno naprej.

Unkraj zidanega mosta, kateri se bo umaknil kmali novemu, sem se ločil od velike dolenske ceste ter jo udaril s svojim vozačem po stranski, ki pelje proti Igu in dalje proti Laščam, Ribnici, Kočevju itd. — Kmali tje od mosta je na levi ob cesti botanični vert, ki shranuje zraven ptujih rastlin vse domače in kjer se naša nadepolna mladina uči rastlinoznanstva. Naprej pelje terdna cesta naravnost čez nekdanje močvirje. Čudna sprememba sveta! Pred malo leti je bilo tukaj polno vode, mahú, ločja in bičja; — ako bi se bil človek hotel tū sem podati, plačal bi bil gotovo svojo derzovitost z življenjem, — al zdaj je vse drugač. Čez sredo nekdanjega močvirja pelje lepa in terdna cesta; — ob nji nas spremlja jagnjedov drevored; na obeh straneh pota pa nam kimajo nasproti plodne njive in pisani travniki; tū in tam se dvigujejo celi kupi za naše fabrike neprecenljive šote. Res, da ni dolgočasno tū potovanje. Le ozri se nekoliko krog sebe, dragi spremljevalec moj! Zada vidiš belo Ljubljano, ki se ti odtod lepša kaže kot od druge strani; od nje proti severju se dvigujejo Rožnik, Šmarna gora, za njo gorenski velikani. Ako se obrnemo proti zahodu, nas pozdravlja visoki Krim, na desno tje naprej od njega Žalostna gora in okolica verhuška; proti izhodu se pa vlečejo za ravnino nizki grički, o katerih je po versti viditi prelepi grad Rakovnik, farna cerkev Rudniška, prijazna Laverca itd. Le-ti grički se do „Žegnjanega studenca“ (vasi ob veliki dolenski cesti) vlečejo vès čas na izhodni strani našega razgleda, nekoliko zdolej omenjene vasi pa se zasujejo skoraj naravnost od izhoda proti jugu. Okrenejo se pozneje ti griči v dolino, ki na južni strani memo Želimelj proti Turjaku derži, omenjujejo jo skozi in skozi na levi strani, dokler polagoma ne narastejo v precej visoko goro Mali ločnik, na ktere temenu cerkev sv. Ahacija poleg Turjaka stoji. Ravno omenjeni griči od „Žegnjanega studenca“ sem proti Želimeljski dolini in Turjaku so dolenski strani to, kar je terdnjavam unajno obzidje; in da so oni za obrambo sovražnika res vsi pripravi in kakor nalašč, se bomo v kratkem prepričali.

Pregledovaje okrog in okrog znani in neznani svet me na enkrat res kaj neljubo iz mojega premišljevanja zbudijo debele kaplje dežja, pa še nekaj hujega — šina nama je namreč pri prednjem kolesu počila. „Kaj pa bo zdaj — rečem vozaču — kdo nama bo tukaj na samoti šino varil?“ — Al fant me lepo potolaži: „Tam le je pristava Mokarjeva („Slonova“ iz Ljubljane); ondi bova dobila drugo

kolo ali pa cel voz, če bo treba.“ „Dobro! — rečem — samo če bo le res?“ Nekoliko potolažen po besedah voznikovih prideva počasi — a la Eizele Beizele — do zaželenega kraja, in glejte! vozač je imel prav. Kakor so me namreč že v Ljubljani večkrat dobro postregli priljudni „Mokarjevi“, tako so bili tudi tukaj pripravljeni, nama kolo posoditi, ki se je k sreči prav kakor nalašč najnemu vozu prileglo. V tem pa se je vreme zvedrilo in ko se zopet na voz vsedevala, se je razpenjala pisana mavrica čez planjavo, mili up v serce vlivaje, da dež je skončal za danes svoje poslanstvo.

Kar sva z vozačem poprej zamudila, sva skušala zdaj prihiteti. Čili konjiček je hitel urno naprej. Čedalje bolj se je kazal pred manoj izanski grad, cerkveni stolp studenski pa je bil viditi, kakor bi raste polagoma iz zemlje. Al moj duh, kakor tudi oči so se bavile več tam v okolici „Žegnjanega studenca“ na gričih, od katerih sem zgoraj govoril, kakor pa krog Studenca, akoravno ima ta kraj tudi svojo staro imenitnost.

Kdo pač ne pomni — ali sam ali po naznanilu družih — za Avstrijo žalostnih pa tudi slavnih časov, ko je namreč mogočni Napoleon I. v začetku nepremagljiv, poslednjič vendar, kjerkoli se je z našimi v kake pule spustil, dobro oklesten. In glejte, ljubi bravci, ravno oni griči poleg „Žegnjanega studenca“ in Bele cerkve so še zdaj in bodo na veke žive priče avstrijske moči in hrabrosti. Dovolj kervi avstrijske, pa še več francozke, se je ondi prelilo in kar je prevzemalo mojega duha, ko sem se peljal proti Studencu, naj sledi tukaj v naslednjih versticah.

Približal se je bil jesenski čas leta 1813. Glavna avstrijska vojska, kar se je je v naših krajih s Francozom borilo, je stala o tem času v Gorotanu, naslonjena s svojim levim krilom na Ljubljano in dolensko stran. Sklenila je francozka stran, levo krilo naših od glavne vojske odcepiti, napasti ga in popolnoma pokončati. Vsled tega sklepa pritisne francozki general Pino (po rodu Lah) v Ljubljano in se dvigne 6. septembra z 2 batalijonoma proti Višnji gori. Morebiti bi bil silil tudi še naprej, al polkovnik Milutinovič, ki je primarširal iz Karlovca čez Jastrebersko in Novomesto, ga je zadrževal tū s poldrugo kompanijo gradiškanskih graničarjev in z dvema oddelkoma huzarjev do noči. Francozi se vernejo proti večeru zopet v Ljubljano, al naši niso hotli rok križem deržati. Ko se namreč tema naredi, udere Milutinovič s huzarji za njimi, jih doteče pri „Žegnjanem studencu“, in oba batalijona tako razkropi, da se več dni nista zediniti mogla. Velika množica je celó poginila. Naši so razun tega, da je bil hrabri polkovnik Milutinovič nekoliko ranjen, zgubili pri ti priložnosti le malo mož. Kaj tacega se Francozi niso nadjali; zastavili so toraj s pešci prihodne dni celo cesto od Ljubljane do „Žegnjanega studenca“ in naznanili to namestnemu kralju talijanskemu Evgenu.

To, ljubi bravec, je bil začetek in prvi prizor žalostnega gledišča, ktereга priča je bila ta okolica. Slušajmo, kaj nam zgodovina dalje pripoveduje.

V tem, ko so Francozi vsled perve pljuske*) cesto od Ljubljane do „Žegnjanega studenca“ zastavili s svojo armado, se je bil tu naših celi gradiškanski batalijon z unima dvema oddelkoma huzarjev, ktere že poznamo, v Višnji gori združil, in sicer 9. septembra. — Ta dan se vzdigne polkovnik Milutinovič proti Šmarji, ktera vas leži koj tam za unim-le gričem. Po sporočilu sprednje straže ni ondi nič sovražnikov bilo. Al ko tje primašira, najde Šmarjo mahoma od Francozov zastavljeno; bila je tedaj nevarnost za naše velika. Toda Milutinovič je bil hitro

*) V našem kraju pomeni beseda „pljuska“ to, kar velja Nemcom beseda „Schlappe.“ — „Pravo pljusko je dobil“ veli pregovor, to je, huda napast se mu je pripetila. „Na Pljuski“ se veli tudi kraj med Zatično in Medvedjekom v dolini.

*) „Nekrolog des Herrn Johann Nep. Hradecky, Bürgermeister in Laibach.“ Von Prof. dr. Bleiweis. Laibach 1846.

pripravljen ter z malo četico, ki jo je ravno krog sebe imel, neprestrašeno napade Francoze. Precej hudo se pokajo. K sreči pritisnejo v tem še druge kompanije naših, vzajemno sovražnike primejo, iz Šmarije preženó ter jih proti Ljubljani zapodé. Namestni kralj Evgen je bil zdaj v hudi zadregi. Vendar je sklenil, naše tukaj do dobrega v kozji rog vgnati, naj velja kar hoče. Poklical je toraj v Ljubljano gardo in večidel vse vojake od Drave in gornje Save. Veljalo je najpoprej polkovniku Milutinoviču, ki je bil posedel griče, ktere, ljubi bravec, tū pred saboj vidiš, od Studenca namreč tje proti Beli cerkvi in naprej proti Lesičju, naslanjaje se na ono kerdelo brodskih graničarjev, ki so stali ob Ljubljanci proti Zalogu. Imel je hrabri mož oestro povelje, terdno stati in le največji sili se nazaj vmakniti v Višnjo goro.

Tako so stale reči dné 9. septembra.

Potem ko je namestni kralj princ Evgen z večjim odredkom svoje vojske 11. septembra čez Ljubelj in skoz savsko dolino v Ljubljano došel, se je vzdignil zjutrej 12. sept. z blizo 6000 vojaki proti Šmariji, kjer je, kakor nam je znano, stal polkovnik Milutinovič s 6 kompanijami gradiškanskih graničarjev. Res, nevarn stan malega kerdela proti taki sili! — Francozi so jo mahali na vides proti levemu krilu naših, in so mislili s tem prekaniti Milutinoviča. V tem pa so prijeli z dvema batalijonoma ono poldrugo kompanijo naših pod stotnikom Niksičem, ki je stala na gričih ob desnem krilu cesarskih krog Lesičja namreč. Stotnik Niksič jaderno nekterim svojih ljudi zakaže, sovražnike od strane zajeti; z večino graničarjev pa prime Francoze z bajonetom, jih zapodi sopet z gričev in ujame pri ti priliki 70 Francozov. V ravno tem času je prijel sovražnik levo krilo cesarskih pri Beli cerkvi z največjo silo. Akoravno od dveh gardnih batalijonov od spredaj in od strane napaden, se je vendar stotnik Martini s tremi kompanijami Gradiškanov sovražnikom hrabro zoperstavil. Terdno kot zid stoji s svojimi, ob enem pa je tudi zaukazal hrabremu stražmojstru Elger-ju, naj sovražnika z malim kerdelcom — s 40 možmi — od strane prime. Po modri ti osnovi in hrabrem napadu sta bila sovražna batalijona hipoma razprášena in v beg zapodena. Zmaga je bila Milutinovičeva.

Pa ne le tū, ampak tudi poleg Zaloga so se danes topli, kjer je cesarski major Reinbach s 3 kompanijami brodskih graničarjev in malim kerdelcom huzarjev veliko večjemu in močnejemu številu Francozov z največjo hrabrostjo zoperstal in jih tudi srečno zmagal.

Iz vsega tega, kar se je dné 12. sept. poleg Zaloga in Šmarije godilo, je posnel general Rebrovič, ki je stal z majhno reservo v Višnji gori, da je imel sovražnik veliko armado zbrano. Bal se je pa, da bi ga Francozi drugi dan še z večjo silo ne prijeli; zato je sklenil umakniti se s svojo sprednjo stražo nekoliko nazaj ter nasproti iti pomoči, ki je je pričakoval od Novega mesta. Hotel je potem sovražnika na novo prijeti.

Medvedjek se imenuje nizki griček, ki stoji med dolenskim Št. Vidom in Trebnim; kakor nalašč je napravljen za kako obrambo, ker se unkraj njega proti Trebnemu cesta skoz ozko dolino vleče, ob kateri se po gričih ob obeh stranéh sovražnik lahko unemiruje. Do Medvedjeka se je toraj general Rebrovič s svojimi umaknil, in prav je storil, zakaj koj 14. sept. je sovražna divizija Marcognetova s štirimi gardnimi batalijoni se vzdignila iz Ljubljane proti Šmariji in Višnji gori. Ker pa ta kraj prazen najde, si ne upa dalje po cesarskih stikovati, ampak se verne zopet 15. sept. v Ljubljano, gardo pustivši v Višnji gori.

Še bi bil sledil s svojimi mislimi hrabremu obnašanju naših vojakov na tem mestu, ker kervava igra v teh gričih še ni končana, — al priderčala sva bila z mojim voznikom

na Studenec, in kar se je nekdaj godilo, se je zdaj iz spomina umaknilo temu, kar je bilo danes.

(Dalje sledi.)

Dopisi.

Iz Sibinja na Erdeljskem 30. dec. — Danes Vam drage „Novice“ iz daljnega sedanjega stanovanja le toliko morem pisati, da Vas nisem pozabil; drugo pot, ako Bog dá, kaj več, ako ne pozabim milega svojega jezika, ker tukaj se govori le nemško, saksonsko (drack si mir di hound — drück mir die Hand), valaško in madjarsko (ne madžarsko, zakaj gy se izgovarja kot di). Poletje je bilo tukaj oskurno, pa veliko prijetnejši je bil jesenski čas; turšice, za katero so Erdeljci (Siebenbürger) trepetali zavoljo deževnega vremena, ker je njih poglavitni živež (kar je Lahom polenta, je tukaj kmetom in gospôdi palukus), se je nenadoma veliko nalušilo. Krompirja je dve tretjini sognjilo; vinski pridelk je srednji, ker je bila zima prehuda, al vince je sladko in tudi teče prav gladko kakor štajarsko; kerme je zadosti, drugega pridelka pa za silo. Sveti večer smo imeli 15 stopinj mraza. Srečno Vas pozdravljam; veselo novo leto vošim Vam, pa tudi vsem ljubim Slovencom in za naveržek še posebno staremu Uhnetu, s katerim sva lani v planinah bčele pasla pa „Novice“ pridno prebirala. Bog vas živi vse skupaj!

Cvetko.

Iz Gradca. * Tudi našo cukrarnico bode nek prevzela neka družba na akcije in v prihodnje le iz pese cukur kuhala. Ljubljanska pa bode, ko bo sopet dozdana, kakor poprej, cukur delala iz cukrene moke.

Iz Goriškega 18. dec. — Dasiravno je sém ter tje bolj ali manj suša rastlinje zaterala, vendar se ne smé letos slaba letina imenovati; kodar je bilo žita manj, so pa vinske terte z dobro kapljico se bolje obnesle, zlasti ker se po dosti visoki ceni prodaja. Nekdaj smo bili veseli, da smo 4 fl. za kvinč vina prejeli, zdaj pa vedro po 6 do 8 fl. prodajamo. Zato pa tudi ni čuda, da največja želja in prizadeva Ipavcov je več in več rodovitnih tert si zarediti. Al to ni prav, da se za žlahne plemena premalo skerbi. Škoda, da čisto premalo spoznavamo, da le sosebna nesreča na Laškem je vzrok, da zdaj slovenski Primorci bolje in slabje vina lahko po visoki ceni prodajamo. Al ko se bo Lahom spet milejša vinska letina prikazala, bo menda naši deželi druga pela. Vendar obupati ni, temoč po besedah nepozabljivega rajnega očeta Vertovca precej začeti za boljše vina skerbeti. Izverstne vina se bojo vselej — čeravno včasih po nižji ceni — prodajale, vinček vinček pa ne bo kupca vjel. Naj bi si moji rojaki dobro zapomnili to prerokovanje! — Od šolstva in izobraževanja mladine v šolah se je že mnogo govorilo, ter vsak lahko vé, da si naši duhovski in deželski oblastniki, kakor tudi učniki v novejši dōbi s hvalevrednim prizadetjem za omiko ljudstva nevenljive vence pletejo. Da pa vse fare v ravnovagi ne stojé, mi bo poterdil vsak, ki šolstvo pozna. Zlasti nedeljske šole so zlo različne cene. Kolikor je meni znano, najbolj napreduje nedeljska šola pri dekanski fari v Černičah. Morda kaj pomaga to, da vsako nedeljo po dva pametna moža v šolo hodita, ter pazita, da vsi v nedeljsko šolo vpisani šolo redno obiskujejo, in se v šoli lepo mirno zadržé. Utemeljitelja in voditelja te naprave mi ni treba imenovati. Če pa je res to hasniv pomoček*), bi bilo prav, da bi tudi drugod Černičane v tem posnemali. Pomoček ta je nedolžen in ne pretežak. Tudi tū bi se smelo reči: „Vse poskusite, in kar je pravo, obderžite!“ Kajti reč je važna; in če drugod, menda tudi pri izobraževanju naše mladine veljá pregovor: „Kdor hitro pomaga, dvakrat pomaga.“ — Ker ravno o šolstvu govorim, mislim, da ne bo

*) Dobro ste jo zadeli, častiti gosp. dopisnik. To je napredstvo nedeljskih šol gotovo velika pripomoč! Vred.

sem se hotel dobro izkopati, ne bode nič. Tudi kokot rep obrača proti tisti strani, ki pomeni deževno vreme. Kaj tedaj hočeš početi v Celji, kjer ob deževji celó polžu ni dobro? — hajd v Ljubljano! mi udari misel v glavo, in mož beseda sem bil.

V Ljubljano? — bote, dragi stric, zakričali, ko bote ta listič prejeli. „Sadaj bodem vendar kaj pravega čul iz mesta, iz katerega dobivam „Novice“ in druge literarne reči slovenske. Sadaj bodeš mi vendar poslal karakteristiko slovenskih pisateljev ljubljanskih. Saj vem, da si mi pod verbovsko lipo dostikrat še po nemški pravil: temu pesniku manjka „Bilderreichthum“, drugemu „Vergleichungsgabe“, tretjemu „Kühnheit“, četrtemu „Grazie“, petemu „Leichtigkeit des Ausdrucks“, šestemu „überraschende Kontraste“, sedmemu „Naivität“ itd., „da ta se ni povzdignil čez „pohotno ljubezen“, uni le v posnemanji nemških „gassenhauer-jev“ svojo slavo iše itd.“

O dragi stric! O beli Ljubljani bi Vam imel dosti pisati sladkega in grenkega; al odložil bom vse to na zadnje. Sadaj poslušajte samo mojo daljno srečo na železnici.

Moj najbližnjiš tovarš mi je bil mustafast Madjar. Česnov in paprikini duh sta ga ovadila, da je prijatelj gulašuša. Znano Vam je, dragi stric, da mi je veliko na tém, kar kdo jé, in kakošna je njegova „individualitas.“ Kako se ta beseda po slovenski veli, ne vem; v slovníku jo že bomo našli. Potomek Arpadov, ki je tedaj meni nasproti sedel, je bil „mens sana in corpore sano“; vse, kar je govoril, je bilo čedno; samo jedno ni bilo praktično: prenapeta njegova hvala stare ogerske konstitucije. — Drugi sosed je bil Nemec iz Brunšvika prav melanholična duša. Ker Ciceron po Aristotelu piše, da vse velikoumne glave so melanholične („omnes ingeniosos melancholicos esse), sem ga po tem takem tudi jez imel za bistro glavo. Dalje mi je nasproti sedel starovičen Anglež; tako kislo se je deržal, da me je nehoté opomnil Shakespearovih verstic:

Nature has fram'd strange fellows in hertime:

— — — — —

And others of such vinegar aspect

That they'll not show their teeth in way of smile,

Thoug Nestor swear' the jest be laughable. *)

Pri „Zidanem mostu“ so v ta predal, v katerem sem jaz sedel, prišli še četririnci Modrič. Ker so slovenski govorili, sem jih vprašal, kje da študirajo? „V Ljubljani“ — mi eden odgovori malo porajtaje moje vedčno vprašanje. Vsakemu se je še smejalo veselje nad življenjem na čelu, in, kakor Verbovčani pravijo, „carta (prevzetnost) jim je na kečki plesala.“ Pri teh mladencih sem spet prav razumel resnico Aristotelevih besed: „ἡ ἐνδαιμονία τὸν ἀνταρχεινέει.“ **) V starosti zapusti človeka sposobnost za življenje. Vendar v starosti je človek modrejši, in če ima tolsto dedovino, je srečen, ker v Talmudu stoji: „Modrost je dobra z dedšino, in pomaga, da se človek more solnca veseliti.“ — Pitomci Modrič so jo hudo zagodli čez svoje učnike, in spet sem bolje razumel resnico besed nemškega pädagoga, ki pravi: „Ein Lehrer muss aus Lilienduft und Mondenschein zusammengesetzt sein.“

Cesta kraj Save od „Zidanega mosta“ do Litije ima karakteristične posebnosti. Na desno in levo pečine. Sopár je pregnal srečne postojne, ktere so poprej tukaj krožile v visokem zraku in si iskale koštravih ovac. Samotno življenje mirnih nekdanjih prebivavcov teh planinskih krajev sedaj preganja glasno žvižganje hlaŕonov; prebivavci pridejo z

*) Natura je svoje dni smešne ljudi rodila:

— — — — —

Nektere tako kislega lica,

Da svojih zobí ne pokažejo nikolj se smejaje,

Čeravno bi Nestor prisegil, da je šala smeha vredna.

**) Srečni, ki so si sami sebi zadosti!

visokih hribov in učijo se kraj železnic novega življenja, novih potrebščin vsake verste; ljuba planinska studenčnica jim ni več vir življenja, morivno žganje jim jo namestuje. O idilsko življenje! kam si pobegnilo? Ovca planinarju ni več ljuba živalca; on hrepeni po konji krilatem, da na njem jaše — v vodene oblake! Sopár je prinesel dosti materialnega dobička, pa vzel je ljudem nedolžnost (idiličnost) življenja. Sive skale, katerih jezero in jezero let ni motil nihče, so sadaj priče nemirnosti človeške, in po suhem zemljišču tega kraja, katerega jezero let ni nihče porajtal, sadaj strežejo Anglež, Francoz in sin Abrahamov.

Vtopljen v take „unzeitgemässe“ misli se pripeljem v Ljubljano. Na ljubljanskem kolodvoru najdeš dosti postrežljivih rok; čuda le, da se ti ljudje ne ponujajo celó človeka na rokah v mesto nesti!

Jaz nisem hotel peš iti v Ljubljano; mislil sem si: ti si Draganova kri in si se že ko malo otročé vozilo v goricah s štirimi najlepšimi konji; zakaj bi šel peš v mesto, kjer te bodo s širokimi očmi merili in ti presojevali vsako stopinjo. Zdaj me pokliče veličanstvena kočijaška oseba, naj se vsedem v njeni voz. Kočija je bila lepa, in dva belca Meklenburžana va-njo vprežena. Mislil sem, da se peljam v kočii pervega kranjskega grofa; al kako mi je greben padel, ko me pred „Slonom“, kjer sem vozotaju postati velel in sem iz kočije stopil, mala možka oseba, iz ktere lica sem zapazil velik fond špekulativnega duha, prijazno nagovori: „Slišijo, bodo pri nas ostali? Ali so se s kelnarjevim cugom pripeljali?“ Oj ti srečni kelnar ljubljanski! Takšen voz pa takšne konje imaš! Stric! veste še, kako sva midva vozila parteko v železno mesto in sva, kakor jastrob vrabca, gledala kočijo in konjiče kneza Esterhazy-a? Kakor ste vi takrat rekli: „Kaj takšnega še nisem videl svoje dni“ — ravno tako se je zavzel danes pošteni Vaš unučič. Vendar si nisem ničesa drugega mislil, kakor samo to: Ta kelnar mora biti mož, kteremu bi se spodobil večji „Wirkungskreis“; on vé, kaj je „comfort“ današnjega časa, pa tudi konje ima tako berzih nog, da smo letéli v mesto, kakor da bi nas bil kdo ukradel.

Jaz sem ostal pri slavnoznanemu „Mokarju“ in sem bil z vsem prav zadovoljen; „Mokarjevi“ so še ljudje stare domače korenine; samo z jedno rečjo nisem bil zadovoljen. In ta je bila? Čujte stric, že stari Vodnik poje: „Kranje je prebrisane glave.“ Kdor je prebrisane glave, ta ni nikoli prenagel, temoč vse poprej dobro premisli, in po malem se loti dela, ktero hoče izpeljati. To je vse dobro in prav, — v gostivnici se pa mladim slovenskim dekletom, kterim je postrežba izročena, dobro ne podaja talijansko načelo:

Pian' — piano,

Si va lontano!

ali po našem:

Po mal' po mal'

Se pride dal'!

Drugo pot na dalje, dragi stric Bercko! Serčno Vas pozdravlja Vaš unučič

Vicko.

Spominki na Dolensko.

(Dalje.)

Studenec, nekdanji rimski „Magnus Vicus“, je precej velika vas. Pred malo leti je pogorela, vendar pa nisem ravno zapazil, da bi se bila zlo olepšana vzdignila iz pogorišča, kakor se v družih krajih večkrat po takih nesrečah vidi. Pomudil sem se tukaj enmalo in memogredé ogledal cerkev, v ktere zidu je več starih kamnov in podob vzidanih, o kterih govoriti pa se vendar zderžim, ker se ne štejem v versto zvedenih starinarjev. — Tudi v učnikovo stanovanje sem bil prišel ter slišal, da se bo v kratkem novo zidalo. Ravno prav! saj delavci s podiranjem tega poslopja tako ne bodo mnogo truda imeli! — je že precej za to storjenega. — Bližnjega gradú, lastnine in

navadnega poletnega prebivališča grofov Turjaških pogledati, mi ni dopustil čas, akoravno bi bil to rad storil. Posebno lep razgled proti Ljubljani in Snežnikom se nek odpira tam krog in krog.

Blizalo se je že solnce zatonu, ko sem Studenec zapustil. Ker se je ljubljanskemu vozaču zlo domú mudilo, sem si najel na Studencu drug voz, in šlo je precej hitro nocojšnemu prenočišču, Turjaku, nasprot. Gosta tema je kmalo pokrila zemljo, al vendar mi ni bilo dolgočasno, zakaj moj duh se je bavil zopet, kakor pri vožnji čez močvirje, ob gričih pred Šmarijo in o njih hrabrih jugoslovanskih braniteljih. Sledil sem jim, verlim junakom in braniteljem naše domovine, v duhu naprej doli proti Višnji gori in Laščam, in se že naprej serčno veselil, viditi ravno o tem popotvanji kraje, kjer so oni tako krepko učili ptuje silneže razločevati, kaj je „moje in kaj je tvoje.“ Bilo je že pozno, ko dospeva v gostivnico pod Turjak. Hotel sem pa vendar še nocoj koračiti gori na turjaški grad, kamor sem bil od dobrih znancov in prijatlov že večkrat povabljen. Da bi se nekoliko pogrel, ker je precej hladen nočnik pihal, stopim v gorko gostivnico in najdem tū mnogo popotnih, med drugimi tudi gospoda dekana Holcapfel-na iz Ribnice. Priljudno se spustijo z mano v pogovor, in ker iz mojih besed spoznajo, da mislim še naprej iti, mi prijazno svetujejo, naj raj tū prenočim, ker je že pozno. Ubogal sem jih. Kremljala sva potem s prečastitim gospod dekanom, verlim Gorencom, do terde noči in med drugim tudi marsikaj se pomenila o naših ljudskih šolah. Pravi pedagog so ta gospod in res zaslužijo slavni križec, ki jim kinči domoljubne persi.

Pozno že sem se podal k počitku.

Ko se drugo jutro prebudim, me je že pozdravljajal svit danú skoz okence moje spavnice. Urno šinem na kviško, zakaj danes me je bila volja veliko prehoditi. Najprej sem bil namenjen pomuditi se nekoliko v Turjaku, potem pogledati Lašče, Ponikve in udariti poslednjič memo Dobrega polja in Kerke proti Zatični, kamor sem upal do večera dospeti. Od Turjaka sem že poprej marsikaj slišal in bral, toraj je želja, vse to z lastnimi očmi viditi, pospeševala moje korake. Domačo pesemco prepeva je sem več skakljajal ko šel navkreber po rižasti, v letu 1842 na novo in prav dobro izpeljani cesti. Kmalo se mi je pokazal orjaško zidani grad — slavna zibel ene najhrabrejših rodovin slovenske zemlje; ni tudi dolgo terpelo, in stal sem pred grajskimi vratmi. Kakor sem že zgorej rekel, sem o Turjaku že poprej mnogo slišal in bral; tudi marsikteremu bravcu je gotovo več ali manj o tem znanega, vendar pa hočem še nekoliko omeniti, kar nam stari pisatelji o Turjaku pripovedujejo; zakaj važna in prevažna je zgodovina tega gradu in kraja — vredna, da se nekoliko pri nji pomudimo.

Pred gradom stoji častitljiva stara košata lipa, starim Slovencom sveto drevo. V nje senci je napravljena pripravna klop za počitek. Vsediva se v duhu, ljubi bravec, na-njo, in slušajva povesti starih mož.

Valvazor piše o tem: „Prebiraje stare zgodovinske bukve najdem v njih, da je na tem mestu še pred Kristusovim rojstvom mesto stalo, ktereга razni zgodovinarji imenujejo Arupenum, Auruponum, Aurupium.“ — Pisatelj Hieronim Megiser to v svojih spisih poterjuje ter še pravi, da se je Octavian Avgust, rimski cesar, osebno s svojo vojsko leta 31 pred Kristusovim rojstvom tega mesta polastil, mu pa s požarom (ki mu je zažugan bil) prizanesel in ga zopet Aurupencom — Auerspergom — Turjaškim — v stanovanje prepustil. — Pisatelj Jan. Melh. Mader poterjuje vse to in pristavlja še, da je leta 451 po Kristusovem rojstvu „šiba Božja“ Atila to mesto popolnoma razdjal; na to mesto so pozneje turjaški terdni grad ravno tega imena postavili, o katerem pa dandanašnje le še male razvaline na sprednjem griču pod sedanjim gradom

spričujejo. — V dokaz, da so Rimci nekđaj tū bivali, navaja Valvazor napis nekega kamna, ktereга pa že o njegovem času več najti ni bilo. Napis na tem kamnu se je nek glasil:

D. M. AUR. SENECTIONIS. MIL. COH. V. PR. P. V. EX CECIL. QVI. VIX. ANN. XXX. M. VIPIUS. TITIUS. COMANIPUL. EX. HER. CONTUBER. CAR. POS.

Pisatelj Mader piše dalje: V letu 1067 je Konrad Turjaški, ki je s svojima pravima bratoma Pilgramom in Adolfom Turjaškim mirno v Turjaku prebival, ne daleč od starega zidovja nov — tedaj sedanji — grad sozidal. Enako piše o temu tudi Schönleben, samo da dōbo zidanja stavi okoli leta 1060.

Valvazor nadaljuje: „Še dan današnji se kaže na zadnjem, velikem, okroglo zidanem stolpu lepo izdelan in pozlačen kamen, na katerem se vidi nekoliko gerbov, v sredi njih pa velik, krasno izdelan in pozlačen tur: kot stari turjaški gerb. Pod njim je sledeči napis: „V letu 1067 se je grad po Konradu Turjaškem zidati pričel; pozneje, v letu 1511, ga je potres razdjal; jaz, Trojan Turjaški, sem ga do tal poderl in na novo sozidal leta 1570.“

To je napis, ki se še dan današnji vidi in bere.

(Dalje sledi.)

Narodna pripoved.

(V narečji isterskem).

Bivali su tri brati na nekoj gori, pak jim je oganj zamoril i ogasnul, ter si ga nisu mogli nikako dobiti. A znali su, da va istoj gori živi neki starac, ki ima ognja. Zato se odputi najprija najstareji brat k starcu po ognja. Kada mu pride u kućicu, ga nagovori: „Zdravo starče! dajte mi ognja.“ A starac mu reče: „Sinko! dat ću ti ja ognja, ako mi poveš: Ča ni bilo, ča neće biti?“ A on mu nezna povāt, i ta ga klade pod neki čabar. Kada brat ne pride z ognjem, gre sredni glāt (gledat), ča je z bratom, i ognja prosit. Ko ta pride k starcu, ga pita za brata i oganj, a on mu reče: povej mi: „Ča ni bilo, ča neće biti? ću ti dat ognja i brata.“ Al siromah mu nezna povāt, i mora k bratu pod čabar. Sada vidši najmlaji brat, da ni bratje ni ognja, se uputi sam k starcu, i pridši k njemu u kućicu reče: „Starče! dajte mi ognja i brate; a starac: Povej mi: Ča ni bilo, ča neće biti? ću ti dat ognja i brate.“ Nato počne mladić govoriti: „Imel san pokojnoga otca brez kersta, pak san posadil jedan bob, i po njen san šal na nebo, kupil san verč kersta, a ten toga mi je kravica popasla bob, pak nisan mogal doleka, i san kupil starić mekin, povezal san sve jednu po jednu za moć doleka priti; sada mi je još malo manjkalo, hitil san se doleka i zapičil san se na živu sten, verč san razbil, a kersta nisan prolil; šal san doma, san zel pralicu i bat, i san se vanka zuimal, a kad san se znel, san pokojnoga otca kerstil. Dragi starče! daj mi sada ognja i brate.“ I starac mu je dal ognja i brate. Zapisal J. Volčić.

Kratkočasnica.

Bezeg daj moža!

Resnična prigodba.

Malo pred Božičem je ciganka nekemu 27 let staremu dekletu prerokovala ali kakor pravijo „kvarte šlōgala“: ako ne bo na sveti večer bēzga tresla in v tem klicala „Bezeg daj moža!“ — ne bo prihodnji predpust, akoravno bode dolg, spet nobenega moža dobila. Deklica, si popolnoma zvesta, da ji bo bezeg moža dal, gré komaj pričakovavši božičnega večera za sosedov skeden bezeg trest pa moža klicat. Ob skednju je bila versta otepov zložena, na kterih precej visoko je umazan piskrovezec s svojo robo tiho ležal. Ker je pa dekle naše na vso moć drevesce sukalo in „Bezeg daj mi moža“ kričalo, je mastni Madjarček viditi hotel, kaj da je to. Al slama se spodersne in loncovéz telebi z otepov

železnico. Dosti hlevov in kolarnic pa sedaj miruje in onemoguje, v katerih nekdanji podnevi in ponoči ni bilo miru. Al ne obupajte Kranjci! če vam je vozarija vzela kos kruha, — umno in pridno kmetovanje — verjemite mi — dalo ga vam bo dva. Le Vodnika Kranjec nikoli ne pozabi, ki Ti tako lepo poje:

Za uk si prebrisane glave,
Pa čedne in terdne postave;

Iše te sreča,
Um ti je dan;
Najdel jo boš, ak
Nisi zaspan!

Svét do Verhnike je celo pot raven, zemljišča so močvirnega značaja. Iz njega si pridni Kranjci iščejo kruha in kuriva.

Cesta v Podlipo derži čez Verhniko. Pri Verhniki se oberne na desno, in pelje po neravno zlo ozki dolini. Na panogi rovtskih planin stoji cerkev sv. Brikcija. Mi Verbovcani sv. Brikcija imenujemo Bercka. Mislil sem sedaj na Vas, dragi stric, ker ste že tolikrat želeli viditi cerkev, ktera bi Vašemu godovnjaku bila posvečena. Glejte! v tem koticu čepi na prijetnem gričku, in pred cerkvenimi vratmi celó blizo farovža pa stoji lipa — oj preljubo, sladko drevo slovensko!

Gospoda Podlipskega ni bilo doma, zato mi je dobra ura ostala za premišljevanje sreče in nesreče človeške. Tedaj tukaj stanuje nas učeni rojak! Tukaj, kjer ni mogoče občiti se z učenimi ljudmi, — kjer ni bukviša, pa tudi ne potrebnega denara, da bi si človek kupiti mogel duševne hrane, — tukaj tedaj spravlja neutrudljivi mož bogate plodove bistrega svojega uma na dan! O tem samotnem kraju pač popolnoma velja angleški izraz: „to enyoy one's self.“ Zato blagor temu, kdor dosti v sebi samem ima! Tak povsod lahko živi po besedah modrega moža, ki pravi: „Der viel an sich selber hat, gleicht der hellen, warmen, lustigen Weihnachtsstube mitten im Schnee und Eise der Decembarnacht.“ Tako tudi samôta svoje dobro ima.

O mraku pride ljubljani prijatelj domú. Dala sva mu s tovaršem svojim ugibati: kdo da sem? Pa ni uganil zastavice. Ko mu rečem, da sem Vicko, poštna verbovska duša, se mi ginjen verže na persi in — „zwei Herzen und ein Schlag!“ je zaklical tovarš moj.

Ker je temna noč že svet pokrila, sva na povabilo ljubega prijatelja pri njem čez noč ostala. Slovenski pisatelj sicer nima šampanjarja za svojega gosta, al ima kos domačega kruha pa — poštenoserce. Dišala nama je večerja bolje, kakor da bi nama bil dal kak bogatín v krasni sobani najdražji soupé. Med prijaznimi pogovori so nam ure pretekle, da sami nismo vedili kako. Pod streho podlipskega farovža je mala sobica, ktera je mene trudnega prijazno sprejela. Ne vem, kako mi je na misel prišla Juvenalova:

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Mislím, da je ozka sobica rodila to idejo „associationis.“

Drugi dan sva z mojim častivrednim spremljevalcem zapustila mirni podlipski kraj. Podlipskega pa je obletela pri najnem odhodu serčna otožnost, in solze, ktere so z lica padale na zemljo, v kateri tiči močna korenika mile lipe, nama so bile zerkalo — v ginjeno njegovo serce. Slovo jemaje in spomnivši se mnogih pšíc, ki so na obá naji letéle poslednje leta, sem rekel prijatlu: Macte! venient, qui sine offenso, sine gratia judicent, etiamsi nunc omnibus tecum viventibus silentium livor indixerit.“ Ako se ne motím, sem pri poštem Seneku bral te besede.

Domú gredé sem pogledal lego starega Nauporta in lepo cerkev verhniško, ktera očitno pričuje, da verhniški gospod dekan dobro umejo, kaj je lepo v takih stavbah.

Iz Verhnike sva se vernila sopet v Ljubljano.

O dalnjih potih drugokrat.

Prejmite serčen pozdrav, dragi stric, od Svojega unučica

Vicka.

Spominki na Dolensko.

(Dalje.)

Valvazor navaja še drugo zgodovino o zidanji in razdertji grada. Pravi namreč, da eden sinov Neže turjaške, Oton ortenburški se je s svojim stricom Pilgromom III. zastran matrne dedšine bojeval in turjaški grad razdjal. — Okoli leta 1190 je Adolf turjaški grad zopet na novo pozidal, al 10 let pozneje, leta 1200, se je zapletel njegov sin, Oton turjaški, na novo v vojsko z grofom goriškim in ortenburškim ter z patrijarhom oglejskim, in tako je bil grad v kljub hrabre obrambe Turjačanov zopet razdjan. — Posebno hudo je stopal patrijarh oglejski Turjačanom na pete, ker jim je še pred razdertjem turjaškega gradu razrušil tudi Gradišče — grad, ki je stal na nekem homcu med Turjakom in Nadliškom.

Kdaj je bil grad po tem razrušenji zopet sozidan, se ne vé natanko, ker se dalje o zidanji nič družega ne bere, kakor da ga je leta 1511 potres razdjal, leta 1570 pa so ga iznova zidali. Vendar je mogel pozneje verlo dobro obvarovan in zagrajen biti, ker se v starih listinah bere, da so leta 1528 mesca julija Turki v Krajno prihruli, vasi požigali, gradove ropali, ljudi neusmiljeno morili, al od Turjaka so bili srečno odgnani in je tukaj velika množica plačilo svoje kervoločnosti — smert — prejela.

Kar se tiče stavbe današnjega gradu, ima podolgo trivogljasto, od jutra proti zapadu obrnjeno podobo. Izhodni del v podolgo-okroglasti obliki bi utegnil najstarejši biti; tukaj se kaže popotniku, ki od Kočevja in Ribnice pride, oni veliki gerb, o katerem smo zgoraj govorili. Ta stran gradu čepi na sinjem robu; že natura sama ga vsakega navala varuje. Zapadni del je tudi zlo terdno zidan in ima na vsakem koncu okroglat orjašk stolp. Vhod v grad je od te strani, in do njega derži — če se ne motim — majhen zidan mostič. Severna stran gradu, kjer se nahajajo grofove stanovanja, nosi podobo novjših stavb, in to priča, da je ona delo poznejših časov.

Kar slavni rod Turjaških grofov zadeva, so se odlikovali oni skozi vse stoletja ne le v domovini, temoč sploh v vsem avstrijskem cesarstvu; njih hrabre dela so slule od roda do roda. Od dveh posebno nam zgodovina spričuje, kako hrabri so bili Turjačani v boji. Eden, Andrej turjaški, je zmagal v boji pri Sisku na dan sv. Ahacija leta 1593 Turke popolnoma, o kateri dogodbi je pisal „Illir. Blatt 1843, list 22“ sledeče: „O času carovanja sultana Amurata je bila silovitost in okrutnost Turkov neskončna. Napadov, ropanja, požiganja in morije ni bilo ne konca ne kraja. Avstrijski cesar Rudolf je skušal, naj velja kar koli, mir tako rekoč od Turkov kupiti; al Amurat, bolj pod poveljstvom svojih pašev stoječ kakor pa samolasten vladar, ni mogel ubraniti, da se je komaj storjeni mir zopet v boj spremenil. Poseben malopridnež med vsemi pa je bil Hasan, paša bosniški. Po rodu Lah, nekdanji kristjan in menih reda sv. Benedikta, je pobegnil iz samostana, zatajil vero, se poturčil in bil je sicer hraber vojskovodja, al nenasitljiv vampir človeške kervi in sovražnik kristjanstva. Malo drugač kakor brez sultanove vednosti je napravil veliko vojsko skupaj in je hotel našim Sisek in potem celo Horvatio vzeti. Erdödi, ban horvaški, in Eggenberg, vojaški zapovednik v Zagrebu, sta hotla sicer sovražnikom iti nasprot; pa kaj bo majhno število naših zoper toliko silo turško! Zato piše Erdödi Andreju turjaškemu, horvaške in primorske meje vikšemu poglavarju, in ga prosi pomoči. Al komaj 4000 jih pripelje ta iz Krajne in sosednih dežel. Zaupajoč v Boga in svoje hrabre ljudi se vzdigne Andrej turjaški, spremljan od podpoveljnikov: Adama Ravber-ja, Kristofa žl. Obručan-a in Milhara Rädern-a iz Karlovca, in se zedini na Turovem polji z Eggenbergom in Erdödi-tom. Skupaj se vzdignejo zdaj proti Sisku. Hasan paša ni hotel koj tega verjeti, da bi se naši na upor pripravljali; ko pa

resnico tega zvé, priseže v svoji prevzetnosti, da hoče vse do zadnjega pokončati. Berž vелеva most čez Kolpo narediti, in vzame 25 tisuč najhrabrejših vojakov s seboj. Kakor divji zaliv se valijo proti Kristjanom. — Naši so se posve-tovali, kaj je v ti sili storiti. Vsi poveljniki so bili te misli, da bi se malo nazaj umaknili in pričakali nove pomoči, samo Andrej turjaški se temu krepko ustavlja rekoč, češ, da to bi umorilo junakost vojakov, ki so zdaj najboljšega duha navdani. Z uneto besedo svetuje na boj tako dolgo, da po-slednjič res sklenejo, Turke napasti. Na dan sv. Ahacija se primejo. Boj je silovit in strašen, — naši že omagujejo toliki sili, al Andrej turjaški zbere v najvažnišem trenutku tropkušenih vojakov, jih nadušeno ogovori, da bi bila sramota, današnji dan preživeti pa zmagati ne. Zažene se s svojimi hrabrimi vojniki nad Turčine, srečno jih zmaga in v beg zapodí. Ko Turki vsi preplašeni do Kolpe pribežé, najdejo ondi svoj most od naših podert. Mahoma se v vodo zaženo in čez njo plavajo, al večina njih najde v valovih smert, med drugimi Hasan paša sam, dalje sultana Amurat-a ljubljene stričnik Mehemet, in še drugi štirje vojskovodji. — Sedem dni pozneje je obhajal Turjačan svoj slavni vohod v Karlovec.

Zmage te se je vse veselilo; celó papež Klemen VIII. je pisal lastnoročno pohvalno pismo Andreju Turjaškemu.

V spomin tega slavnega dneva se obhaja še vsako leto v nedeljo po sv. Ahaciju v cerkvi sv. Ahacija, ki stoji na visokem hribu na severni strani Turjaka, slovesno cerkveno opravilo z zahvalno pesmijo. Tudi v Ljubljani se je po sporočilu slavnega Andreja turjaškega do 1809. leta obhajala ta dan vsako leto slovesna Božja služba; — od tistih dôb pa se opravlja vsako leto dné 22. junija tiha sv. maša, pri katerem opravilu nosi duhovnik mašni plajš, ki je napravljen iz obleke silovitega Hasana paša. Pergamentni listič na znotranji strani plajša omenuje o kratkem dogodbo vojske in opominja mežnarja, naj to oblačilo le vsako leto na omenjeni dan pripravi za Božjo službo, sicer naj ga pa skerbno hrani in varuje, potomstvu v slaven spomin!

Ne tako srečen kakor Andrej turjaški je bil Herbart turjaški, ki je pri Budaški 22. septembra 1575 v boji s Turki storil junaško smert. Po svoji kervoločni navadi so njemu kakor tudi njegovemu adjutantu Miroslavu Višnjogorskemu Turki glavo odrezali, ju v znamenje zmage v Carigrad poslali, tam jo oderli in s slamo natlačili. Turjaška rodovina je pozneje kupila te glavi za 8000 zlatov; še dan današnji se hranujete v turjaškem gradu.

(Dalje sledí.)

Národne šege štajarskih Slovincov.

Zenitovanje okoli Rogatca na Štajarskem.

Kadar oče sinu nevesto izbere, grejo oče, sin ženin in pa še en mož, kateri se starašina imenuje, na nevestni dom pozno v sredo zvečer. Ko v hišo stopijo, reče starašina: „Hvaljen bodi Jezus Kristus; dober večer Vam Bog daj!“ Potem si roke podajo in povejo, zakaj so prišli. Pa neveste ni v hiši, ker je precí vedila, po kaj so možje prišli. Zdaj mora starašina nevesto poiskati in jo poprašati, ali ji je ženin všeč. Če ji je po volji, jo v hišo pripelja. Potem napravijo dobro večerjo, in ženin dá nevesti aro, navadno 5 do 10 kron. Berž drugi dan grejo že k svojemu župniku ali fajmoštru v zapis; tretji dan grejo ženitninsko pismo delat, in v nedeljo sta že pervikrat oklicana. Zdaj se „zarki“ ali „zaroki“ začnejo. Nevesta je „v zarkih“ se pravi, da nič več ne sme sama nikamor.

Ženitnina se v pondeljek začne. V pondeljek jutro zara-no že pridejo godci k ženinu; tam se zberejo svatje, katerih je po navadi 6 do 12, kakor je žlahta velika. Pri nevesti je tudi toliko svatov. Vodja teh svatov je starašina, kteremu morajo vsi pokorni biti; starašina pa ima

pomagača, kteremu pravijo de ver; on mora starašinu pomagati rezati meso, kruh, potice in vse drugo.

Ko enmalo pijejo in jejo, starašina izza mize ustane, pokliče starše in ženinovo žlahto pred-se, pa začne slovo prositi po navadi tako-le:

„Vsaka tica poprej, ko se iz gnjezda vzdigne, ga še enkrat pogleda, no ga tako zahvali za dobrote, ktere je ondi zadobila. Tak tudi Vaš sin, ljubi moji stariši, Vam danes roko kušne no Vas lepo za vse dobrote zahvali, ktere je on od Vas, ljubi stariši, dobil; danes se bo vzdignil pa si bo šel iskat tovaršice. Da bi le Bog dal, da bi dobil dobro ženo, s katero bi on in tudi Vi stariši veselje imeli! Ljubi stariši, odpustite svojemu sinu, ako se je kadaj Vam kaj zameril, in dajte mu svoj žegen. Kakor je Abraham Izaka žegnal, tako tudi Vi oče žegnajte Svojega sina. Ti, ljubi sin, pa nikdar ne pozabi velike ljubezni, ktero so tvoji ljubi stariši do Tebe imeli; še danes v cerkvi pred žegnanim altarjem zmoli 5 Očenašov in česčenj Marij za nje; pa tudi zanaprej bodite si dobri in se lepo zastopite; nikar, da bi bilo kaj gerdega od vas čuti, ali da bi vam bile pretesne stanovališča ali preozke vrata. Zdaj pa srečni ostanite bratje, sestre, sosedje no cela žlahta, dokler nazaj ne pridemo. Podajmo še vsi svoje roke našemu ženinu, srečo in žegen mu vošimo k njegovemu novemu stanu, da bi Bog dal, da bi se na tem svetu lepo zadržali, enkrat pa vsi vkup prišli v nebesa in se tam gostovali z Bogom Očetom, Sinom no sv. Duhom. Zdaj pa pimo na čast sv. Šentjanžu, da bi bil on naš tovarš zdaj no celi čas našega življenja!“

Na to začnejo godci vižo Šentjanžve pesmi, in se podajo na pot do neveste.

Ko pridejo do nevestine hiše, najdejo duri zaperte. V hiši je vse tiho. Zdaj stopi starašina k vratam in poterka na vrata rekoč: „Hvaljen bodi Jezus Kristus! Dobro jutro Vam Bog daj!“ Na to mu notri nevestni starašina od-govori: „Amen, na večne čase. Bog daj!“

Na to se vrata odprejo; svatje v lojpi odkriti stojijo, starašina in de ver tudi postojita. Starašina zopet začne govoriti tako-le: „Mi smo dobri no pošteni ljudi; imamo seboj danes mladenča, za ktereга tovaršice išemo; šli smo za zvezdoj, ktera je pa nad vašoj hišoj obstala; zato pa jez tudi mislim, da bomo tukaj dobili, česar želimo; mi smo se že tudi poprej nekaj dogovorili; dali smo tudi na znanje duhovni no deželski gosposki no celi naši fari; ker se pa noben zadržek našel ni, tedaj jez mislim, da tudi pri Vas, oče starašina, ne bomo zadržani; jez že imam seboj tovarša, kteri bo nevesto našel, pa tudi mislim, da se bomo lepo zastopili!“

Na to se starašinata vkup za mizo usedeta, de ver gré pa neveste iskat, ktera je navadno v kaki drugi sobi. Zdaj pripelja de ver staro babo, in praša: Oče starašina, je li to ta prava? Al starašina se smeji in pravi: Čisto nič ni ta za nas; daj jo godcom, če jo oni hočejo.“ Na to pripelja dve mladi deklici v belem oblačilu in z vencom na glavi; pravijo jim družice ali „kranceljungfrave“, in praša: „Oče starašina, ali so tote?“ „To je že cvet“ — odgovori starašina — pa sad še le ni.“ Na to pripelja vodilo: „Ali je ta?“ „Tota je za te, pa za ženina še le ni.“ Zdaj pripelja nevesto. Godci začnejo popotnico (marš) gosti, svatje zunaj v lojpi pa vriskati, in tako jo po-sadijo za mizo, pa ne k ženinu, ker še nista zaročena. Zdaj pridejo vsi svatje k mizi, in zopet se nosi jesti in piti na mizo; kmalo začnejo zdravice piti eden drugemu. Vse je veselo. Al veselje ne terpi dolgo, ker nevestini starašina kmali vstane in začne govoriti tako-le: „Ljubi moji svatje! Čas je prišel, ura je pritekla, da se bomo mogli vzdigniti no podati kamor smo se namenili, ker žegnani zvonovi nas že kličejo k sveti maši. Saj, ljubi oče in mati te neveste, dobro veste, da danes bote poslali svojo hčer na pot, po kateri je še niste pošiljali no je tudi ne mislite

vzdiguje in „Ego sum“ kriči, že s tem samim kaže, da je — puhta glava.

Z Bogom, dragi stric. Pozdravite mi Verbovčane, kateri še znajo: „vitam impendere vero.“ Vaš Vicko.

Spominki na Dolensko.

(Dalje.)

Po ti, čez voljo nekoliko predolgi pomudbi me spremi zdaj, dragi bravec, v turjaški grad. Ko se ti odprejo težke, z debelim železnim plehom obite vrata, stopiš na prostorno, pa neravno dvorišče. Na levi se ti kaže grajska kapelica, ki je ob enem farna cerkev. Na desno te peljejo vrata v enega onih dveh stolpov, od katerih sem že govoril, da varujeta grad od sprednje strani. Tukaj je gospod fajmoštrovo stanovanje, — menda enakega noben drug fajmošter na Kranjskem nima. Zidine tega stolpa so posebno v spodnjih izbah blezo poldrug seženj debele. Do vsakega okna pelje skoz zid mala ulica. — Še ena znamenitost tega grada je oni hram, kjer je nekdanj pridigoval znani protestant Dalmatin, pa menda napčno „Juri Kobila“ imenovan, ker Valvazor pravi, da protestantski pridigar Juri Jerešič je bil „Juri Kobila“ zmerjan. Vidi se tu po stenah razne malarije. Zdaj je shrambica v klet spremenjena.

Tudi v grofove stanovanja sem bil prišel. Povedal sem že, da se nahajajo na severni strani gradu. So to velike sobe, skoz in skoz ob stenah ozaljšane z podobami slavne turjaške gospode. Čutiš se tukaj prestavljenega v zdavnej pretekli stoletja in se učiš spoznavati obraze in šege zdavnej minulih časov. Ako bi se hotel človek pri vsaki podobi posebej muditi ter napise, ki so pod vsako napravljeni, prebirati ali jih še celó prepisovati, bi potreboval veliko dni, da bi vse opravil; mene pa, ker se mi je zeló naprej mudilo, je le najbolj gnalo, viditi one dve glavi Herbarta Turjaškega in pa Miroslava Višnjegorskega, kakor tudi tisto staro orožje, ki se v spomin nekdanjosti tukaj hranuje. Do vrat tajiste sobe sem bil pač prišel, al noter — nisem mogel. Mlada gospodična, ki mi je sobe skazovala, mi je rekla, da gospod, ki ima grajske ključe v rokah, se je podal na pristavo in je ključe seboj vzela. Al pozneje sem zvedil, da od tistega časa (1852), ko so slavni naš gosp. Verne v „Novicah“ zamemarjenje onih dveh zgodovinsko-imenitnih glav enmalo, pa po pravici, pograjali, niso ravno več lahko viditi. Ali je to ukaz visokorojenega gospoda grajsinskega lastnika, da se te znamenitosti gradu popotnikom prikrivate, ne vém; skoraj bi rekel, da ne. Saj ste gospod grofu in celi rodovini njegovi, kakor tudi kranjski deželi sploh lepe svetinji hrabrosti in domoljubnega junaštva! Grajski oskerbniki pa imajo dolžnost, dostojno shranovati take spominke.

Zapustivši grad sem se podal še tje na prijazni homec h kapelici Marije, pod katero je raka slavne turjaške rodovine, in v kateri dozda 9 udov počiva. Pervi tu pokopan se je imenoval Jožef Maria, pobožen in dober gospod. Umerl je v Karlovcu 24. decembra 1805; pa, kakor je v življenji ljubil turjaški grad ter najrajši tukaj prebival, si je izvolil ta kraj tudi za večni počitek. Osnova je v Turjaku faro (1789) in bolnišnico za 4 onemogle in pobožne može. Krog omenjene kapelice je tudi pokopališče turjaške fare.

Ako biva človek v prijazni družbi, mu ure hitro tekó. Tako se je ta dan tudi meni godilo. Komaj sem se dobro okrog in okrog zasukal, — že je bilo pol dne preč.

Po južini se odpravim, spremljan od dobrega prijatla, proti Laščam. Pot pelje vedno proti jugu in sicer po neki dolinici, obraščeni z tamnimi gaji. O pol poti se dospé na Rašico, ktera vas prijazno stoji na nekem gričku. Tukaj se svet nekoliko razširi in derži na levo odtod dolina in pot proti Ponikvam in Dobropolju. Večji pot pa pelje naravnost proti jugu in po ti sem jo jez udaril. Iz Rašice

pridem do kapelice sv. Trojice, kjer se odpre nov razgled. Osupnjen obstojim. — Misli si, mili bravec, v duhu široko okroglasto dolino, obrobjeno s tamno zaraščenimi griči; iz srede te doline se dviguje polagoma nizk okrogel homec, nadán okoli in okoli s plodnimi njivami in travniki. Skoz sredo polja si misli cesto naravnost proti verhu homeca, kjer stoji od sadnega drevja obdana in opletana vas, sred ktere zali cerkveni stolp pod oblake kipi. Zadej vasi se h temu izmed verste drugih gričev odlikujeta še dva homeca, zlo podobna Šmarni gori, samo da namesti na desnem tu na levem verhuncu mala kapelica kaj ljubko stoji. Misli si še vse to o prijetnem pomladanskem času, ko so se gaji ravno z novim zelenim plajšem prepéli, polja in drevesa lepo cvete, in zdaj, ljubi bravec, razsodi, je li tak razgled vreden, da človek stermé obstane, ter se v gledanje zamakne? In glej! to so ti Lašče in njih bližnja okolica. — Res, lepa okrajina!

Bile so Lašče še pred malo leti borna vas s slabimi hišicami; kar pa se je bila c. k. okrajna gosposka iz turjaškega grada lesem priselila, so se malo po malo olepšale. Najbolj jih pa zaljša nova cerkev, ki je bila predlanskem po večjem dodelana in ktere lepota je prislula celó do nas na Gorensko. Častiti gospod fajmošter Janez Brodnik so mi jo z velikim veseljem skazali. Akoravno zidine niso bile še takrat nič ometane in so bile okna še od zime z diljami zapažene — tedaj po cerkvi celó tamno — se je vendar razločil že zlog stavbe in po večjem že dala spoznati prihodnja lepota tega svetišča Gospodovega. Mnogo skerbi in truda so pač imeli gospod fajmošter, preden so delo tako deleč dognali, zakaj cerkev je velika in bode po vsem dodelana v versti najlepših na Kranjskem. Le škoda, da niso starega zvonika poderli in novega zidali ali pa dva. Je že križ, več glav spraviti pod en klobuk; al res je tudi, da stroški bi bili potem dokaj večji. Še tako bi — ako se ne motim — utegnili znesti kakih 15000 gold., toliko denarjev pa skupaj spraviti tudi v takih krajih ni lahko, kjer je vsega na kupe, ne pa še le tu, kjer so ljudje bolj siromaški. Kakor gré hvala velika častitemu tukajšnjemu gosp. fajmoštru, da so s pripomočjo verlih faranov doveršili lepo delo, tako pa tudi ni prezreti zaslug, ki so si jih pridobili visoko častiti gospod dekan Vincenci Vovk, Št. Rupertski fajmošter, ki so cerkvi načert (plan) naredili. Temu gospodu je pač Stvarnik podelil toliki um in toliko vednost v stavbinih rečéh, da prekosijo marsiktere, ki je mnogo let tergal hlače po tehničnih šolah. Že pred leti sem občudoval mnogo njihovih naredb po Metliškem, ktere kraje so oni, kar cerkev zadene (o drugem tukaj ne govorim, akoravno so tudi v kmetijstvu in vinoreji mož da malo taci), zeló olepšali. Nikdar jih na Metliškem ne bojo pozabili, in če bi jih tudi ljudje pozabili — mrtvi kamni bodo njih dela spričevali. Če komú, veljajo njim besede Davidove: „da ljubijo snago hiše Gospodove.“

Ob štirih sem se napotil proti Zatičini, kamor sem nocoj še priti hotel. Preden pa Lašče zapustim, te hočem peljati, ljubi bravec, še enkrat na kervavo bojno polje leta 1813. — Tudi Laščam je bil odmenjen kervavi prizor onega leta; tudi one so priča bile slavne zmage avstrijskih vojakov, in več ko marsikod drugod se je pretakala tu kri francozka, ter gnojila slovenske tla. Popisovaje boj pri Laščah pa bomo vendar mogli preskočiti neke vojskne dogodbe, ktere so se godile pri Višnji gori po unih dveh bojih, od katerih sem gredé čez ljubljansko močvirje govoril. Na vernitvi od Zatičine proti Ljubljani hočem, ako Bog dá, o njih govoriti in tako po dneh vse posamne boje redno vverstiti; danes le toliko povem, da po vroči bitki pri Višnji gori 16. sept. so bili posedli naši sopet griče pri Beli cerkvi, 20. tajistega mesca pa se sopet nazaj na Medvedjek odtegnili. — Zakaj in kako, pozneje. — Mislimo si naše 22. sept. sopet na Medvedjeku. Ta dan je obsedel tudi francozki general Marcognet sopet Višnjo

goro z 2 batalijonoma pešcov in 1 eskadronom konjikov. Stali so Francozi zdaj od Višnje gore proti Žuženberku in zopet nazaj tje proti Cerknici. Bila je divizija Pinova pod zapovedništvom generala Palombina. Da bi Francozi naprej proti Novemu mestu ne silili, odpravi general Rebrovič 22. sept. popoldne polkovnika Milutinovič-a in grofa Starhemberg-a z 1 batalijonom gradiškanskih, 1 batalijonom Št. Jurških graničarjev in 1 eskadronom huzarjev v Žuženberg, da bi od tam Francoze izpodila. Al zjutraj 23. sept. so se Francozi že iz Žuženberka in Kerke proti Dobremu polju umaknili. Kakor hitro polkovnika to zvesta, skleneta Francoze tam napasti. Po trudapolnem potu, ktere ga še morebiti ni nikoli kaka vojska nastopila, mahmeta naravnost čez Brezov dol, Ambrus in Tisovec v strašnem dežji proti Dobremu polju, kamor pozno ponoči dospeta. Al sovražnik se je bil že v Lašče odmaknil. Skleneta toraj, 25. sept. prijeti ga od vseh strani. En oddelk Št. Jurških graničarjev pod stotnikom Benko-m se koj v Dobrem polju odpravi proti ribniški cesti, da bi sovražnika od zad zajel. V Ponikvah se sopet en oddelk okrene na desno, tretje kerdelo pa je šlo naravnost po ljubljanski cesti. Vse tri čete pridejo skoraj ob enem vsaka od svoje strani v Lašče in ob eni popoldne od vseh strani Francoze primejo. Komaj se tepejo eno uro, in že so sovražniki — bilo jih je 3500 — popolnoma polomljeni in premagani. Le za beg pripravna in borštnata okolica jih je rešila popolnoma pogube.

Francozi so se pri Oblokah potem sopet zbrali, in sicer, ker so se jim od Cerknice še njihovi ljudje pridružili, skupaj 3000 pešcev, 500 konjikov in 8 topov. V malo dneh so se udarili z našimi zopet pri Cerknici, kar pa tukaj popisovati ne spada v moj sedanji potopis.

Odbila je bila ura 4; moj vozač me je že težko čakal, toraj z Bogom Lašče in hajd na kola! Nisem pa mislil, ko sem se poslovil, da bo ta vas v malo tednih žertva strašnega požara, kateri je uboge prebivavce, ki so imeli že do tistih dob z zidanjem cerkve mnogo stroškov, pahnul v veliko revšino in nadloge. Znan je namreč požar v Laščah 28. maja, toraj o tem ne bom zdaj več govoril, ampak le to rečem: Bog daj, da bi se Laščanje kmalo mogli izkopati iz svojih nadlog! (Dal. sl.)

Odgovor

na gosp. dr. Klunovo prašanje v 52. listu lanskim „Novic“.

Po jeziku slovanskem razpada Istra na kajkavščino, ča- in čakavščino in na štokavščino.

Perva sega od Tersta do tarske Vale (vall di torre) ali do izliva buzetskega potoka (fiume Quieto), kakor ga nekteri imenujejo, v morje; še na južni strani te reke pobere sledeče na čakavščino mejne občine: Karojba, Kaldir, motovunske Novake, Zamašk, Grimalda, Draguč, Hum, Dolenja vas pod grajšino Glupoglava (Lupoglav), kakor kmet govori, kake dve uri pred Učko; od ondod se oberne njena meja na severozapad okoli Čičarije na Berkine proti Krajnskem. Ti Kajkovci se razdeljujejo a) na Savrine, pobrežji okolo Kopra do blizo Opertla in Buzeta, b) na Fučke; vsi drugi dolenci, kakor Čakavci govorijo. Razločijo se eni od drugih mnogo po nošnji in po zrasti. Fučki imajo v svoji besedi mnogo hervatsčine, ker so imeli do kasna glagolitske cerkvene obrede; v njihovih cerkvah se najdejo mnogi glagolitski napisi.

Drugi so Čakavci po sredi Istre, ter segajo na njeni istočni strani do luke Rabac (porto Rabac), od onde jih eno malo meji Raša, zatem so najjužneje čakavske občine od iztoka na zapad: S. Ivanac, Žmin, Kringa (Corridico), Tinjan, Beran, Terviš in Vižinada. Za S. Ivancem skupa do Terviš je še med što in ča nekdanja meja med Benečiji (republica Veneta) in kraljevici (Austriaci). Ča-

kavci na zapadni strani Istre ne segajo posve do morja, ampak onde se meji što s kaj. Pravi čisti Čakavci so samo Pazinci, oni tudi š in ž nekako po poljski izgovarajo š in ž. Drugi grajani v Istri in v Liburnii tudi še ž, š, č mnogo tanje izgovarajo, kakor vanjščaki (Landbewohner im Gegensatz zum Städter), zato ti njih govor imenujejo „gospodski.“

Najpervi prišniki slovanski od severa so morda čakavci; oni imajo še mnogo staro- in severoslovansčine, n. p. vi mesto iz: vilaz sunca, vireni blago. vikopaj itd., konj palja, galoppirt, palja (pedone) = eines Reiters Begleiter zu Fuss (češ. palovati); hervata = plašč (i poljski); popel (po-palit), za skvarjeno pepel, olita = čreva (i češki) itd.; stare besede: zatrep Bucht, pahlić Flocken, žlebinka Rinnthal, ošterc stimulus, paklun, zvaljano testo, paklunača, valjar itd.; imena gorske: Pahornica (pahor, češki Hügel), Lonščica = log = lug. Dimbolak = (doboko) Pilonščak, itd. Ista beseda Pazin je bolj po češki napravljena od (pre)-pad = jama, d v z. Še so rodbine tudi s pridevkom čeh. Tudi govorijo Bouh, poul, Tuonka, češki púl itd.; izgovarjajo: vira, san bi, govori san, san pisá, pa tudi zdrôvje, krôlj za zdravlje, kralj.

Treta je štokavščina, vse drugo dali do Pulja; ti imenujejo Čakavce Bezjake; ako se ta na onega pozov oglasi: ča? mu se on naruga: Čaklote! Ako mu se oglasi z oj! mu reče: Joklote! Njim se že na obrazi pozna, da so sini Jugovići; svoje tesne dolge hlače imenujejo benovreke, Čakavci pa gaće. Najzadnji prišniki v Istro so Perojci, jedini staroverci v tej deželici; da imajo dva popa in školo, se čuje.

V Liburnii, kar je vladno na Istro spada, bivajo Čakavci, to je: po Beršesćini, Mošćenisćini, Lovransćini, Veprinašćini, na Voloskem, in na Katavšćini, s tem razločkom, da izgovarjajo: bil, govoril, pisal. Oni, posebno stari ljudje, najčisteje hervatski govorijo. Čakavski gradi so najmanj poitaljančeni.

Čičarija, čakavski govorec: bia, reká, govoría, je: Klana, Bergud, Mune. Vodice, Jelovice, Dane, Galac, Terstenik, Klenonščak, Raspo, Račjavas, Lanišće, Bergudac, Podgaće, Slun, Brest, Rakitovac.

Jako pokrajnčeni kraji so: Dolenje, Jelšane, Vranokračina, Šušak, Novavas, Lisac, Lazi, Studena, Škalnica, Posjak, Lipa, Starad, Šapjane, Rupa, Poljana.

Posve pokrajnčeni (poslovenčeni) Čiči so: v Račici, Novem gradu, Hrušici, Obrovi, Herplji, Markovičini. Ki zna bolje, daj bolje i za moj poduk! J. V.

Prijateljski odgovor

na opazko gosp. A. M. v Kastvi v listu 2.

Mnogo let je vže, kar sem vedil za razlago imena Kastav iz nemškega Kösten-au; mislim, da jo je rekel naš rajni vladika; al meni ne gré v glavo: Slovani imamo mnogo imen iz kostanj, na pr., v Istri župa Kostanja, naši morda Kostanj-(-i grad), na Krajnskem, Kostanjevica, na Horvaškem Kostanjica itd.; al v teh besedah se nj nikdar ni zgubil; težko bi se bil v besedi Kastav; laglje bi se bil l v besedi Kastel premenil v v po pravilih slovanskega jezika; posebno če se prevdari na kakšne promene je stavljen slovenski tverdi l; da se glasniki menjajo, je znano. Nobeden se ne čudi, da je Nemec iz Kastav hotel napraviti svoj Köstenau, ki vé, kako še zdaj s čistoslovanskimi imeni gospodari.

Sledeči uzroki so me napeljali, da sem jaz Kastav iz Kastel razlagal: a) Kastel ni samo vlaška (latin. in njezinih hčerk) beseda, ampak evropejska sploh; da je tud staroslov. kostel, kaže Miklošić v lexicon l. sl. v. d. v corr. et add.; Čeh ima kastel za castellum, in kostel, čudo veliko! za cerkev; itd. drugi jeziki. b) Ber-

Spominki na Dolensko.

(Dalje.)

Zapustivši Lašče sem kmalo dospel nazaj do Rašice in se okrenil zdaj iz sedanjega pota po manjši cesti na desno, proti Dobremu polju namreč. Pot pelje ob levem bregu potoka Rašice naravnost proti izhodu. Svet je zaraščen tū zlo z mladim germičjem in ne pričakoval bi človek v tem kraju kaj posebnega, — al kmalo se v sredi goščave velik izstrebjen prostor zasveti, in kakor začarano stojé pred nami nove fužine na Ponikvah. — Za kako novo naselbino v Ameriki ali v kakem drugem ptujem kraju bi ne mogli dobiti boljše podobe kakor je ta. Tam je namreč mnogokrat danes še tamna hosta, juter pa že vse mergoli ljudi, in po naseljencih je položen temelj novi vasi ali celó novemu mestu. Tudi od tega kraja bi se človeku pred malim časom še kaj tacega sanjalo ne bilo, kar se tukaj zdaj vidi. Na velikem prostoru stoji novi plavž, zidan po najnovejšem montanističnem in stavbnem okusu. Zraven je veliko poslopje za vradnike in delavce, drugo za denarnico, še drugo za fužinskega voditelja itd. — Vse to je izzidano tako, da bi poslopja vsakemu mestu bile v ponos. Ker fužina nekoliko od kantonske ceste stoji, je od taiste do plavža in ogljohramov položena železna tir; z eno besedo: vse je tako osnovano, da si človek kaj lepšega skoraj misliti ne more. Akoravno je bilo že pozno, vendar stopim z voza in hitim po večjem fužine ogledat. Ako se že zunanje obzidje človeku prikupi, koliko bolj bo še le stermel, ko vse to od znotraj pregleda. V poslopih za stanovanje je vse olikano in pobarvano, vse lično in lepo; vsaka najmanjša reč nosi značaj sedanjega umnega veka. V fužini je tudi vse po najnovejših znajdbah osnovano. Velike okna, bolj cerkvenim ko fužinskim podobne, spuščajo svetlobo v plavž. Spredaj peči je velik prostor za vlijanje, zadaj pa priderži lesem železna tir, da dovažje oglje in rudo, kar se vse po umetni napravi samo gori do votline plavža vzdigne in izvleče ter v peč baše. Vročina, ki iz plavža izhlapi, se vsa v železne cevi lovi in zopet nazaj v dno plavža povračuje, kjer pripravlja soparno moč za mnoge potrebe. Mašina, ki sapo napravlja, je, kakor vse druge priprave res prav umotvor. Škoda, da je bila takrat ravno nekaj pokvarjena in je zastran tega vse delo stalo. Tudi rudo, ktera je pred plavžom na kupih ležala, sem nekoliko natanjčnije ogledoval. Kakor sem hvalil, kar mi je bilo všeč, moram tudi povedati, da mi ruda ni nič kaj dopadla. Nekako pusta roba se mi je vidila. Še večjo zadrego pa bi utegnila kurjava prizadevati. Če premog in šota ne bosta za kurjavo pripravna, ne vem, kakošna bo. Velikih gojzdov, kateri edini se „duša fužin“ imenovati morejo, po Dolenskem ravno nisem mnogo vidil; kjer pa jih je kaj, so jim večidel možje gospodar, ki vejo — dandanašnje vrednost gojzdov ceniti, ne gledaje na prihodnost. Zapustivši Ponikve sem želel sicer plavžu dobro srečo, pa tudi mislil na besede, ktere mi je ene tedne pred neki gospod rekel, ko je djal: Ponikviške fužine se mi vidijo kakor lepa in krasna mošnjica, v kateri pa — nič denarjev ni! — Upajmo, da se to ne bo vresničilo, zakaj domača obertnija je storila tū velik korak naprej in bode domovini odperla nove dohodke, ako bode šlo vse po sreči!*)

Mračilo se je že, ko sem prišel spod Ponikev do razpotja, kjer se cesti proti Dobremu polju in Kerki

ločite. Perva derži na desno, druga na levo. Obe deržite skoz lepo in rodovitno ravnino, po kateri ima kraj svoje ime. Jez sem se podal po cesti, ki derži proti Kerki, pa za nocoj sem bil že obupal v Zatičino priti, zakaj bil sem ravno vstrie dobropoljske cerkve, ko mi je že od ondotnega zvonika zadonel angelskega češčenja glas. Tudi zvonjenje od cerkve sv. Antona na Rebri sem čul. Stoji ta cerkev na levo pota, kjer se gré proti Kerki in je tukaj več slovečih sejmov, za ktere nek dolenske dekleta posebno dobro vedó.

Dan se je zdaj vidoma že stiskal in noč je žugala prav dolgočasna biti. Veter je žvižgal ter gnal po obzorji tamne oblake, ki so pretili z dežjem. Kmalo je nastala huda tema. K sreči je moj vozač dobro tiral; al vendar je terpelo dolgo, preden so se mi pokazale v daljavi svitle lučice. „To je Kerka!“ mi veli vozač. Čez stermin klanec sva jo našla zdaj navzdol in pozno že dospela v imenovano vas, kjer sva dobila v gosp. Čelešnikovi gostivnici dobro prenočišče.

Drugo jutro zarano vstanem. Noč je bila pomirila razserdeno obnebe, — zopet je prijetno solnčice razlivalo svoje žarke po zemlji. Šel sem nekoliko cerkev ogledat, ki je izmed lepših na Kranjskem ena. Stoji nekoliko oddignjena; na pokopališče, ki cerkev obdaja, peljejo lepe kamnitne stopnice. Čelo svoje ima obrnjeno proti solnčnemu izhodu; nad velikimi vratmi se bere: „Consecrata a romo. et celmo. archi = epo. goriti. Carolo Michaelie die IV. Aug. MDCCLVII, renovata MDCCLXXI.“ Posvečena je sv. Kozmu in Damianu; zlo velika, visoka in svitla, ima na vsaki strani 3 kapele in v vsem skupaj 7 altarjev. O binkuštih je tukaj velik shod, kamor tudi Gorenci radi zahajajo.

Zapustivši cerkev sem splezal tudi v zvonik, kjer visijo štirje krasni, umetno ubrani zvonovi, kakor jih imajo že zdaj pri mnogih večjih farah v naši domovini. Glasijo se: H. D. G. in H. — Večji tehta, če se ne motim, okoli 40 centov. Pa ne le ogledovanje zvonov, temuč tudi razgled od tod me je navdajal z začudenjem. Iz južne line sem vidil ne ravno visoke griče, čez ktere me je sinoč pot od Lašč in Dobrega polja pripeljala. Zapadna lina odpira razgled do konca doline, kjer tamno-zelena Kerka izpod sive pečine hahlja. Nad izvirom reke kipé na divje obraščeni skalnati škerbini revni ostanki in razvaline nekdanj terdnega in močnega kerškega gradu, ki je v 14. stoletji bil dom slavne rodbine enacega imena. Razdjal ga je bil v vojski Celjskih grofov z Miroslavom leta 1436 in 1437 Jan Vitovic, stotnik celjski. — Kerka (reka) koj pri izviru po značaju dolenskih vodá goni mline. Pravi jo, da rečica Rašica, ki se kmalo za ponikviškimi fužinami v zemljo posahne, tukaj zopet iz zemlje priteče in pod imenom Kerke teče zdaj po lepih livadah memo imenovane vasi in naprej po dolini, ki se odpira na izhodno stran. Na svojem daljnem teku goni še zagraške in žuženberske fužine, kakor tudi mnogo mlinov, in se še le deleč doli pod Novim mestom v Savo razliva. — Severna lina kaže razgled proti Zatičini.

Ko sem iz stolpa prišel, sem se ozerl še nekoliko po pokopališču. Ravno za velikim altarjem je vzidan grobni kamen, kateri s slovenskim napisom naznanuje, da tukaj počivajo gospod Fil. Jak. Pušavec, 20 let fajmošter kerške fare, rojeni leta 1775, umerli 1840. Napis ni sicer ravno izvrstno pesniško delo, omenim ga pa vendar zato, ker je bil napravljen o času, ko se je po slovenskih pokopališčih navadno skoraj na vsaki lepši kamen ali križ nemški napis naštelil. Ta napaka je bila res nekdanj skoraj po vseh slovenskih okrajnah „epidemična“ — pa kaj se hoče, saj v nekterih krajih še zdaj ni bolje. Tako sem, na priliko, nedavnej obiskal pokopališče nekega mesta na Gorenškem. Križ pri križu, kamen pri kamnu je stal pred mano, pa vkljub vsega iskanja sem najdel na celém pokopališču le dve slovenske nadgrobnici. Čudno je to, da ljudem, ki so

*) Žalibog! da se ta želja — ne spolnuje! Slišali smo namreč, da zavolj vzrokov, ki jih je naš gosp. popotnik kot zveden fužinar berž zasledil in v tem spisu omenil, so ponikviške fužine že nehale fužine biti. — Sicer pa se nam pri ti priliki treba zdi omeniti, da pričujoči potopis obsega dogodivščine leta 1857, — da je tedaj kolo nemirnega časa odtistihmal do danes že sém ter tje kaj premenilo, kar pa se ne more gospodu pisatelju v krivdo šteti, ki nam je potopis že pred letom podal, pa ga natisniti nismo mogli, ker je potopis „v sveto deželo“ potreboval obširnega prostora. Vred.

vse svoje žive dni hodili v cerkev Božjo besedo v domačem jeziku poslušat in počivajo zdaj na domačem „britofu“ se ne privoši poslednja beseda domača kakor jim je tudi prva domača bila, ko so čuli glas matere svoje! Ne bomo šalobarde, saj kjer treba ni!

(Dalje sledi.)

Ozir v pretekle čase.

Kako nekteri časniki po vetru plajšč obračajo, se pač skor nikoli nič očitniše ni vidilo, kakor mesca sušca leta 1815 v „Moniteur-u“ in družih francozkih dnevnikih tistega časa, ko se je Napoleon I. vračal iz Elbe, kjer je v prognanstvu živel od 4. maja 1814 do 26. svečana 1815. Naj bravci naši pazijo le na priimke, ki so jih odstavljenemu, mesca sušca pa se pariškemu mestu spet čedalje bolj bližajočemu cesarju Napoleonu dajali od 1. do 10. sušca, in vidili bojo silne razločke!

1. sušca. Peklenšček se je vzdignil iz svojega pregnanstva; ušel je iz Elbe.
2. „ Korsikanski volkodlak je stopil pri Kak-Juanu na kopno.
3. „ Tiger se je pokazal v Gapu; vojska je na nogah od vseh strani proti njemu. Misli menda kakor kak potepuh klatiti se okoli po planinah; uiti ne more po nobeni ceni.
4. „ Berdavs je prišel v Grenoble, ne vé se še po kakšnem izdajstvu.
5. „ Tiran se je deržal nekaj časa v Lionu; strah je presunil ljudi, ko so ga zagledali.
6. „ Usurpator se je podstopil do 60 milj približati se Parizu.
7. „ Bonaparte se približuje s hitrim korakom; al v stolno mesto ne bo nikdar prišel.
8. „ Napoleon bo prišel jutri Parizu pod zidovje.
9. „ Car Napoleon je prišel v Fontainebleau.
10. „ Snoči je imelo Njih Veličanstvo car in kralj slovesni vhod v carsko palačo; vse plava v neskončnem veselji.

Ozir po svetu.

* V Avstrii in na Francozskem se šteje na 98 duš 1 soldat; v Rusii na 83 duš 1 soldat; v Prusii na 81 duš 1 soldat. Najmanj armade ima Angležka, ker v Indii ima ona na 2541 stanovavcov le 1 soldata; in glej čuda, ta peščica Angležev je ukrotila indijansko ustajo!

* Znano je, da v Bolgarii, v Bosni in Ercegovini so škofije, ali, kakor jim tam pravijo, vladike, samo Gerki, ki ne umejo ne besedice jezika svoje čede. Škofijo dobi vselej le tisti, ki patrijarhu staroverskemu v Carigradu največ srebernikov za-njo odšteje. Če ni Gerk, ne pomagajo še novci nič. Lahko si je misliti, kako taki vladiki potem vladicijo. Posvečujejo mašnike, ali, kakor pravijo, roke polagajo le tem, ki jim veliko cvenka prinesejo. Visoke učnosti se ne tirja od njih. Ako čerke poznajo, se podveržejo maturi brez straha. Brati se eni navadijo potem, ko so že fajmoštri. Ko so enkrat bosanskega vladika nagovarjali, naj bi zidal seminar za mlado duhovstvo, je odgovoril: Prekrasna misel to! Al kako da se izverši? odkod učiteljev? ker v seminaru moralo bi se učiti gerški, turški in francozki! (Ciprian Robert's „Slaven der Türkei.“)

Dopisi.

Iz Tersta. J. P. S. — Že enekrat so „Novice“ govorile o spominku Vodnikovem. Naj tudi jez povém svoje. Po moji misli in mnogih tukajšnjih rojakov naj bi se očetu našega slovstva ne naredil spominek, kterega bi dež spiral, srez drobila in vihar polomil, — naj se mu postavi spominek, ki bode terpel, dokler bojo pesmi njegove živele v

sercu naroda njegovega: osnova naj se namreč štipendija za verlega učenca iz rodovine Vodnikove, če pa takega ni, za kakega družega izverstnega iz Šiške, Št. Jakoba unikraj Save, ali pa ob pomanjkanji taci, iz kakega družega krajskega kraja. Štipendija ta pa bi mogla najmanj 100 fl. za leto znesti; če bi se mogla sčasoma povikšati na 200 fl., bi bilo še bolje; štipendija naj bi terpela od malih šol noter do konca višjih, ako se deležnik skazuje neprenehoma te podpore vrednega. Če bi se kaj takega osnovalo, bi marsikter še kaj več daroval nad to, kar je že dal; saj jez obljubim še več dati kakor sem dal pervikrat. Ne zamerite mi, da Vam svoje mnenje razodenem o zadevi, ktera je še zmiraj „sub judice.“ *)

Iz Ljubljane. — 9. dan p. m. je tukajšno društvo za bolne kupčijske pomočnike imelo veliki letni zbor. Družtveni predsednik gospod Mihael Ambrož je začel zbor z ogovorom, v katerem je z jasno besedo popisal sedanjí stan tega društva, kteremu po pravici gré ime „bratovšine“, ker skerbi za postrežbo in zdravilno pripomoč bolnih svojih deležnikov kupčijskega stanú. Društvo šteje 200 djanskih družbenikov, kterih je lani pristopilo 35. Obilno število novih pristopnikov je lepo znamenje, da se dostojno spoznava dobrotljiva ta naprava. Celo družtveno premoženje je zneslo lani 12372 gold. 21 kr. in se je tedaj pomnožilo za 661 gold. 56 kr. Dohodki lanskega leta so znesli 1707 gold. 40 kr., stroški pa 933 gold. 31 kr. — 14 bolnikom tega leta se je plačalo 836 gold., 100 gold. družtvenemu zdravniku, 88 gold. pa so znesli tiskarni in bukvovezni stroški. Društvo ima v špitalskih ulicah svojo lastno bolnišnico z dvema sobama in za vse potrebe dobro oskerbljeno. Lanski stroški za bolnike so sicer veliko preseгли predlanske, ker zlasti dva sta ležala v bolnišnici dolgo bolna, pa kaj se hoče! Saj je pomoč bolnim prvi in poglavitni namen tega društva, in nobeden ni rad bolan. Drugi namen, za kterega si tudi družba prizadeva, da bi bila kadaj tudi pomočnica takim, ki si ne morejo več kruha služiti, je sicer tudi blag in lep namen, — al težko se bo po naših mislih mogel kada zdatno doseči, ker za tak cilj in konec je treba dosti večjih dohodkov, pa tudi določba: kdo je res vreden take podpore, je dostikrat težavna in — sitna. Popolnoma poterdimo tudi gosp. predsednikove končne besede, naj deležniki družbe ne terjajo preveč iz majhne mošnjice njene, ker pomisliti je treba, da utegnejo časi priti, da kaka epidemija položi več družbenikov na bolno posteljo, in vsem kolikor moč pomagati, je vseskozi dolžnost družbe! Gospodarstvo družbe opravlja g. predsednik M. Ambrož z 8 odborniki, kteri so gosp. Jožef Pleiweis (tudi predsednika-namestnik), gospod Jožef Kordin (tudi družbeni dnarničar), gosp. Matevž Treun (tudi družbeni tajnik) in pa gospodje: Peter Lasnik, Valentin Zupan, Albert Zajic, Janez Tavčar in pa Frid. Wagner.

Iz Ljubljane. — 3. dan tega mesca nas je živo spet opominjal slovesne obletnice, ki se je Vodniku na čast obhajala lani, in naravno je, da se po preteklem enem letu ozremo tudi na to, kar je bilo takrat sklenjeno. Eno je bilo spominek mu postaviti; nabirali so se celo leto darovi v ta namen; koliko se jih je nabralo, so „Novice“ razglasile; kakor se kaže, jih ne bo priteklo dosti več; čuli so se različni glasovi o lastnosti spominka; čas bo tedaj sedaj, da to zadevo doženemo do konca. Gospod dr. Toman-u, ki je to lepo misel sprožil in je začetnik tega početja, gré sedaj beseda, da se sklene: kako in kaj. Nadjamo se tedaj, da se bo kmali začela konečna uravnava. — Druga tudi lepa misel je bila, da se izda „Album“, kterega osnovavec je gospod dr. Etbin Costa. Radostni moremo reči, da natis krasne knjige bo konec tega mesa gotov, pa kartonano vezanje bo po-

*) Una dva kmetijska nasveta bomo drugo pot djali v „Novice.“ Vred.

Spominki na Dolensko.

(Dalje.)

oglejskim metropolitom. Po smerti slednjega Ortenburga so Lož dobili celjski grofi. Leta 1436 je višji vojvoda Friderik Lož z vojsko napadel, pri kateri priložnosti so Ložani pokazali, da niso babjeki. Spustili so namreč neprevidne Istrane skoz mestne vrata; ko pa so jih notri imeli, hajd! po njihovih glavah. Avstrijani so pri tej priložnosti vse orožje zgubili. Ko hrabri junaki še slujejo sadaj, samo da se jim redko kdaj bojno polje odpira, razun ob sejnih. Cesar Friderik se razljuti, in jih hoče kervavo kaznovati. Pošlje bojnega kapitana Krištofa Fladnicerja, — al ubogo kapitanče je zgubilo življenje še prej, ko si je Lož prav pogledalo. Zaklal ga je ložk čevljar s čevljarskim nožem! Cesarji so jo mogli odnesti, in ostali so Ložani celjski — grofovski. Ko je poslednji celjski grof umerl, so Ložani bili pod cesarja prišli, in še sadaj je Lož „eine landesfürstliche Stadt.“ Gradič ložki pa je dobil različne gospodarje: barone Hallerje, Caraduce, kneze eggenberške in slednjič turjaške.

Valvazor še od Ložanov eno pripoveduje. Blizo Loža je cerkva sv. Roka, blizo te cerkvice pa se nahaja brežna votlina ali luknja. Iz sten te luknje kaplja voda in stvarja vsakoverstne podobe. V luknji je zmirom zadosti vode. Ako Jupiter pluvius Ložanom ni poslal dolgo dežja, so šli v to jamo, in so z jamnino vodo eden družega škropili, „dermassen, dass sie alle ziemlich nass werden, und treiben sie allerlei Narrethei mit dem Wasser.“ Ko je eden drugega prav polil, so šli k maši, so prav silno molili in si tako ljubega dežmana milostivega storili.

Ali še sadaj tako ravnajo, m' ni znano; al dragi stric! iz teh zgodovinskih čertic vidite, da so Ložani skoro verstniki Verbovcanov; da pa ne izbudim nevoljnosti, ne bom dalje o njih pisal.

Že v Stari terg nam je gospod Križnogorski naproti prišel, in pod njegovo vodbo smo se podali v merzlo jamo. Gospoda Križnogorskega poznate, dragi strček, že iz „Novic“. On Vam je junaška oseba, ne samo po telesu, temoč tudi po duhu. Um in serce sta pri njem v lepem soglasji.

Pot naša nas je peljala skoz gost bukov log, v katerem hudič polhe pase. Vicko! ali Te luna terka? — bote, dragi stric, vprašali, bravši te verstice. Vendar je taka. Berite le Valvazorjeve tretje bukve na strani 437—442. Na strani 438. je „peklenski pastir“ s svojo čedico vred namalan. Cela truma polhov zoblje pod košatima bukvama bukevco ali žir, njim nasproti pa — prav sloko se deržeč — stoji hudič z kozjima rogovoma in ušesoma; na plečih ima netopirove peroti, nad sveto kostjo pa se začne rep, in v desnici derži gajzlo. Valvazor je sam enkrat v družbi kmetov ponoči ta log obiskal in vidil, kako so polhi na pašo prišli. Čul je tudi glasno pokanje z gajzlami. Al da bi bil hudiča samega vidil, ne piše. Samo toliko pove, da so kmetje suknje in škornje od sebe pometali, v ktere so polhi poredoma zlezli in kmetje so jih tako vjeli. Vsak star polh ima za ušesom réz, in Valvazor piše, da to réz njim napravlja „ihr ungesegneter Hirt“. Kmetje sadaj še tudi dosti polhov nalovijo, kakor so v lanskim „Novicah“ gosp. Križnogorski sami oznanili; da bi jih pa še dan današnji „hudič“ na pašo gonil, niso rekli. Jaz ga že nisem vidil, ker sem bil podnevi v tem logu, in ta „ungesegneter Hirt“ nek le ponoči svojo službo opravlja. Jaz pa mislim, da je peklenšček polhovo pastirstvo pustil in da je začel spet ljudi pasti. Posebno kraj železnice ga lahko podnevi in ponoči vidiš, kar bodem v posebnem pismu dokazal.

Za danes naj Vam le še to povem, da polh je na 3 strani imenitna živalica; pravijo, da je meso njeno prav okusna pečenka; polhova mast ima nek več zdravilne moči kakor vsaka druga mast, in polhove kožice so lepa in dobra kožuhna; v veliki dunajski razstavi so bile nek polhove kape z medaljo počastene.

Z Bogom!

Vaš

Vicko.

Kmali se vsedem na kola, in hitro je šlo zdaj potovanje memo rodovitnih polj, travnikov in gajev proti Zatičini. V pičli uri sem dospel do vélike ceste, ki pride od Horvaškega in dolenskih krajev, prestrigel taisto in se peljal naravnost proti nekdanjemu zatiškemu samostanu, kateri se mi je že dolgo pred v svojem veličastvu kazal. Kolikor bliže pridem, toliko razločnise sem vidil mogočnost in bogastvo tega, nekdanj tako imenitnega poslopja — prvaka krajnskih samostanov. Okolica je posebno prijetna. V koncu podolgaste okrogle doline, opasane z obraščenimi griči, se kaže popotniku na severni strani ceste, ki pelje od Ljubljane ali od doljnih krajev. Rodovitne polja in travniki se razprostirajo pred njo, ki so bili nekdanj mal del daleč razprostirane samostanske lastnine; zdaj sicer niso več, vendar še zaljšajo celo okolico, ki je za moje oči ena najlepših na Dolenskem. Priliciti se zamore vertu, nad katerim skerbna vertnarica čuje.

Ko bi kamni govoriti mogli, marsikaj bi mi bili, pridsemu v Zatičino, povedati vedili o nekdanji slavi tega kraja. So morebiti res tako nemi, da nič ne razodenejo? — Ne! — Ogleduj, dragi bravec, poslopja od zunaj! — obhodi jih na vse štiri strani! — stopi na notranje dvorišča! — potrudi se po mostovžih sém ter tjé! — podaj se v veličansko cerkev! — vse to ti glasno spričuje, kako zlo so bili vneti spredniki naši za sv. vero, za slavo, olepšanje in poduk domovine. Da so v takratnih okoljshinah samostani za vse to skerbili, tega ne mislim dokazovati, — je brez mene predobro znano.

Zatičina ima — če so naši predniki to prav zapisali — svoj začetek v 12. stoletji. Sozidana je bila leta 1135 od Peregrina, patrijarha oglejskega, kateri je imel po Dolenskem mnogo lastnin. Bilo je ob času življenja sv. Bernarda (Peregrin in sv. Bernard sta si bila dobra prijatla) pod vladjo cesarja Lothar-ja II. in papeža Inocencija II. — Več bi še bil o tem po Valvazorji posnel, pa ne morem dajati prilike k popravljanju pomot svojih spisov; toraj častite bravec raji zavernem na VIII. knjigo, str. 693—702, in XI., str. 530—535 imenovanega pisatelja, kjer slavni naš rojak o Zatičini več piše. V prvi pripoveduje začetek samostana in našteje po imenu 46 opatov, tudi pové, da so v letih 1471 in 1529 Turki Zatičino oropali in požgali; v drugi pa popisuje imena večjih in znamenitish dobrotnikov samostana in posebno pravi, da v prvih treh stoletjih je bila pobožnost tako velika, da je ni bilo imenitne rodbine na Krajnskem in tudi v sosednih deželah ne, ki bi ne bila temu samostanu kakega večjega darú darovala.

Vsaki omenjenih knjig je pridjana podoba samostana, ki je bil v starih časih terdujavi enak, z močnim zidom obdan. Leta 1784 dné 25. oktobra je zatiški samostan nehal biti samostan in je s svojimi obširnimi lastninami priveržen bil vérskeму zavodu. Zdaj je tukaj sedež c. kr. okrajne gosposke in veliki prostori so deloma pisarnice, deloma pa za stanovanje uradnikov, farovž in šolo. Mnogo sob pa tudi še praznih stoji, v katerih gloda zob nemilega časa gole stene in si prede pajk svoje umetne mreže. Te leta se je snovalo o tem, da bi se sedež okrajne gosposke v Višnjo goro preselil. Zdaj je vendar popolnoma določeno, da tukaj ostane. Škoda bi bilo res, ako bi obširne zidine vse prazne stale!

Ako se obzidje obširnega poslopja natanko pregleduje, se lahko zapazi, da je prvotni samostan stal v sredi sedanjih zidin in je bil veliko manjši. Izzidan je bil v gotiškem zlogu. Obok obedovavnice, ktera ni bila ravno velika, je nališpan z mnogimi starijskimi podobami. Cerkev ima podobo podolgastega križa in je pod sedanjim fajmoštrom g. J. Hinek-om posebno snažna, reči se sme, izverstno lepa. Tudi mnogo starih cerkvenih oblek je še iz časov samostana.

viditi. — Iz vsega tega se spozna, da je bila Zatičina nekdanj sila imeniten kraj. Neki stari mož mi je pravil, da so se v ta samostan le mladenči posebnega uma in posebne telesne lepote jemali.

Ko sem obširne poslopja in cerkev po večjem ogledal, sem se podal v družbi tukajšnjega gosp. kaplana v sosedni Št. Vid, poklonit se ondotnemu gospodu fajmoštru Jožef Poklukar-ju, ki so me na svojem prejšnjem mestu, na Dobrovi, velikokrat prav prijazno sprejeli. — Št. Vid je od Zatičine le pičlo uro, in je lepa vas. Stoji kaka dva streljaja od velike ceste. Cerkev se pod sedanjim gospod očetom vidoma lepša; izvrstno zvonilo, zlo enako unemu na Kerki, pa ima ta cerkev že mnogo let.

Po kratki pomudbi tukaj sem se vernil zopet nazaj v Zatičino. Rad bi se bil tukaj še delj časa mudil, al bil je že petek in po domačem pregovoru „v petek že tud godci gredó domu.“ — Po kočanjem obedu v dobri gostivnici „pri Poličanskemu“ odrinem tedaj proti Višnji gori. Memogrede se pomudim še nekoliko na pošti pri „Federation-u“, ktera gostivnica mi ostane zastran pozneje ondi obhajane veselice vedno v prijaznem spominu.

Nad „Federation-om“ se svet, ki je okoli Zatičine precej zlo odpert, stisne v dolino, ki se vije proti severozapadu. Skoz njo derži velika cesta proti Ljubljani, in po nji sem se zdaj napotil. Kmalo se mi je pokazalo gori konec prijetne doline na zelenem gričku terdnjavi enako mestice Višnjegorsko, nad katerem na levi strani precej visoko na stermem klancu sloni razvalina starega gradu, in memogredočemu glasen klic pošilja, da vse na svetu je minljivo.

Višnja gora je, če smemo besedam Valvazorjevim verjeti, zlo zlo star kraj. On namreč pravi, da je bila sozidana okoli leta 552 pred rojstvom Kristusa in 671 let po sozidanji Aemone ali Ljubljane.

Stala je v začetku pod sedanjim mestom v ravnini, zastran česar se še zdaj ondi stoječe hiše s farno cerkvijo vred „stari terg“ imenujejo. Zavoljo pogostih navalov okrutnih Turčinov, ki so posebno leta 1528 z vso silo Višnjo goro napadali pa srečno odpodeni bili, so stanovniki cesarja Miroslava Miroljubnega prosili, naj bi smeli Višnjo goro (takrat še terg) na zraven stoječem griču zidati in jo utaboriti. Prošnja njih je bila z odpisom „iz Gradca v četrtek po sv. Urhu 1478“ dovoljena; terg je bil v mesto povzdignjen, mestu še nekoliko dohodkov odločenih in trije sejmi iz Št. Vida pri Zatičini le-sem prestavljeni. — Toliko o mestu iz starih časov.

Ozrimo se nekoliko še na grad, ki se nam zdaj kakor žalostna razvalina nad mestom kaže. Bil je nekdanj zibel slavnih gospodov Višnjegorskih, ki so se vseskozi, posebno pa v bojih zoper Turke kaj hrabro obnašali. Njih rod je zamerl v žalost domovine in cesarstva v letu 1581 z Dragotinom in Miroslavom višnjegorskim. Poznejši lastniki so bili: grofje celjski, slavna avstrijska hiša in neki Florijan Šarf; v 15. stoletju pa je prišel v last turjaškim knezom in je še dan današnji. Ali je stari grad razpadel vsled kakega pogorišča, ali je bil koj tako zapuščen, ne vem povedati; le toliko zapisanega najdem, da v letu 1787 je bila sozidana v podnožji griča (zadej nad mestom ob veliki cesti) nova grajsčina, h kateremu zidanju se je kamnje starega grada upotrebovalo. — Iz vsega tega se vidi, da je Višnja gora stala že v starem in srednjem veku v verstvi bolj prvih krajev naše domovine, al tudi v novejši dobi je bil nji odkazan imeniten prostor v zgodovini našega cesarstva. Kako, — ti bom, dragi bravec, berž povedal.

(Konec sledi.)

Kratkočasnica.

* V naših hribih — se nam iz Štajarskega piše — sem zvedil: koliko nevesta velja! Nek posestnik je snubil

mlado, pošteno, pridno in bogato dekle cele kmetije, in ko so ženitne pisma v Celji izdelali, je nevesto za 4 bokale vina prodal; nevesta je pa mislila, da je več vredna in je ženinu — figo pokazala. Vsak zdaj lahko ugane: koliko nevesta velja; če velja od cele kmetije 4 bokale, je od pol kmetije le 2 bokala, od četrte kmetije 1 bokal, kočarska pa le polič vredna.

Kratkočasno berilo.

Razni listi iz zapuščine nekega srenjskega župana.

Drugim za poduk in kratek čas.

Nabral Borovčan.

I. An den N. N. zu *

Den selben wirt himit auf getragen das von Bezirks Hauptmannschaft ist auftrag kommen das sollen sie Eire Magd binnen acht tag Fermallen, oder wirt sie weiter ekspedirt.

Ich kann nichts mer helfen, weil mich das gesetzliche auftrage fordern.

N. N. Bürgermeister.

II. Herzgeliebtes Bez. Hauptmannschaft!

Unser Pfarer wil N. N. nicht keurathen, ich bite ihm eine Nasen zu machen.

Hier folgt eine Kratscha.

III. An den Herrn N. N. erster Roth in *

Sie werden ersucht und wird ihnen bekanntgemacht das sie den 20. August als Rath gewählt sind so werden sie vorgeladen den 19. Oktober vor Mittag um 9 Uhr vorleslich Höramt zu erscheinen, zu berichten wie das neue Gemeinde Ordnung auf gesetzt werden wirt.

IV. Pasierschein.

Für N. N. von * Haus Nr. 32 er bittet durch seine Mutter um ein Hamatsschein ich kann denselben nicht ertheilen weil der Gemeinde vorstände um bekannt ist wilang, das der Reissebass gültig ist weil der Bezirkshauptmannschaft ist von hör 7 Stund entfernt ist, so weis man nicht wilang das sein Reissebass gültig ist so wirt im solang Pasirt das der Pass gültig ist, Bürgermeister, an der Orts Gemeinde *.

N. N. Bürgermeister.

V. An den N. N. in *

Ueber vorgekommene beschwerde wirt den selben auf getragen das er den vorbereiteten Gebeichaltz gleich bey empfangen, diesser zuschrift das Holz aufheben oder Abzimmern losen übrigen wirt bar 5 fl. Strafe auferligt.

VI.

N. N. hat schon am 15. Oktober von Höramt eingerük.

N. N. Bürgermeister.

Dopisi.

Iz Zagreba 12. sveč. Vreme je tukaj pomladansko. Od saega ni duha ne sluha. Reči se more, da solnce že greje. Kaj bo iz tega? Vremenski preroki pravijo, da je medved na svečnico nazaj šel v svoj berlog, da še po tem takem nam zima žuga. Bog vé! Bil sem nedavno v Maksimiru, ali po novem prekerstenji imena, v Jurjevcu, zagrebškem Schönbrunn-u; čudil sem se po germičih popke že tako napete viditi, kakor da bi hteli že juter se razpočiti! Kdor rano vstane več opravi in prej opravi svojo nalogo, kakor oni, ki še le opoldne ustane. Po tem bi se mogli letos zgodnje in dobre letine nadjati, samo da nas pomladanski mrazi ne bojo nadlegovali. — Kar se izdaje mojega delca „Mlinarjev Janez“ tiče, so mi moji tukajšnji prijatli svetovali, naj mu pridam sliko poslednjega celjskega grofa Urha II., posneto po oni, ki je v tukajšnjem arhivu shranjena. Cena se zavoljo tega ne bo nič kaj povišala; saj do-

Mene ni sicer ravno preveč mikalo v globoko votlino, al ker so vsi moji tovarši berž pripravljani bili iti v pekel, sem tudi jez hotel za junaka veljati, in splazil sem se v podzemeljski svet. Svečava naša je bila medla, zato smo mogli več s tipom, kakor s pogledom naturo te jame izsledovati. Veličanska jama ima več parm (Grotten) in v njih se nahajajo pogostoma kapline (Tropfsteinbildungen), vendar so proti postonjskim le kakor vrabec proti postojni. Da pa tudi zoolog na tej jami ima svoje veselje in da v nji nasiti svojo radovednost, vejo ljubljanski naravoslovci bolje kot jez. Ker pa tudi Vi, dragi stric, niste izmed te družbe eden, Vam ne bode nobenega keberčka popisaval, pa tudi ne razlagal starodavnih medvedov, ki so v tej jami pustili svoje rebra. Ker me je zebsti začelo, sem zapustil prvi ta podzemeljski kraj, in vesel sem bil, da sem srečno spet skoračil na beli dan.

Iz „merzle jame“ smo se podali na Križno goro — v domačijo našega verlega Križnogorskega. Pot je sterma, al ko smo se približevali najvišjemu verhu gore, smo že zapazili marljivost in pridnost tukajšnjih prebivavcov. Lep sadunosnik nam je kričal nasproti: „Tukaj je priden vertnar doma“, in ko še smo po obverhu vidili čilo čedico, koja nas je prijazno sprejela s svojim glasnim cinkljanjem, nam je bilo očitno, da predsednik loške kmetijske podružnice so v vsem priden gospodar.

„Že smo gori!“ — zakriči živi Merkurček, kterega so mlade noge hitreje nesle kakor nas druge, kteri smo že po domovini in za domovino dosti potov zastonj opravili. Naša prva pot je bila, ker nam je obilen pot polil celi život, v stanico gosp. Križnogorskega, ki so nam vsakemu srajco dali, da smo se preoblekli in polagama odpočili; prijazno so nas spehance okrepčali tudi z dobro kapljico, kruhom in klobasami. Ko smo se odpočili, smo šli v slovito romarsko cerkev sv. Križa, da darujemo naše križe Onemu, kteri je svet premagal in nam velel, svoj križ na se vzeti in za njim hoditi.

Ko sta duša in telo dobila svoj živež, so ga dobile tudi oči in serca.

Stric! dajte mi domišljijo prebivavca jutrovihi dežel, in peró, s kterim je pisal Hafis ali Džellaladin, da Vam popišem lepoto tega pogleda.

Mislite si goro, koja je proti iztoku obraščena z bukevjem tje do svojih ram, na glavi pa ima zeleno livadico, lep sadunosnik, pisane gredice, žolte njive, na temenu pa cerkvico belo, koja na gori sedi kakor beli labod na jezeru; poleg cerkvice stanovališče križnogorskega vladika, s kterega lahko vidiš na vse četiri strani sveta, — proti iztoku zelene gore in hribe — slavni obloški kraj, kjer nekdanj je prevzetni Rimljan skusil mišico silno hrabrih planinskih prebivavcev, dalje lepo loško dolino s pridnimi obdelovavci, ter bolje na desno visoke snežniške planine, votli Javornik, kteri v svoji utrobi krije množico vrelcov, divjih rac in drugih žival in živalic, proti severju spet visoke gore, nasejane z belimi cerkvami in cerkvicami, — mislite si, dragi stric, vso to panoramo obsejano od večernega solnca; pogledajte po dolinah in dolinicah, po gričih in brežuljkih, po globokih jarugah in spet po obdelanih obverhih planin, na kterih stojijo borne bajtice, in rekli bode: „Tú je lepo, tú je krasno!“ Meni pa so pri tem pogledu na um prišle lepe besede Feuchtersleben-ove: „Ebene und Thal genügen mehr dem sinnlichen Bedürfnisse des Menschen; er pflückt und genießt, — nichts steht ihm entgegen; Berge entsprechen mehr dem Bedürfnisse seines Geistes; er muss dem kargen Boden seinen Ertrag abringen, und misst dabei sich selbst an den Höhen, die unerschütterlich in die Wolken ragen. Die Natur, in dem sie dem Menschen dort, wo sie die Pflanzenwelt stiefmütterlich behandelt, die grösste Fülle ihrer Kraft verleiht, scheint uns die Lehre geben zu wollen, dass sie an den Früchten seiner Mühsal mehr Wohlgefallen habe, als an denen seines Bodens.“

Zato so tudi planinarji serčniši in bolji; na nje se more človek bolj zanesti kakor na dolinarje. Njihove serca nimajo toliko gib; one ne poznajo „politike“ življenja, planinarji so „natürlich mit Wahrheit“, da z Goetejem govorim. Sedaj še le sem čutil resnico Potočnikovih besed, ki jih poje njegov „Planinar“:

Visoko verh planin stojim,
V veselji rajskim tú živim,
Tam dol' ljudje prebivajo,
Veseli redko vživajo.
Prid' verh planin,
Nižave sin!

Al spet sem se zašel v didaktiko.

Kakošen pogled pa je proti zahodu s Križne gore? — bode nevoljno list prebiraje si mislili. Stric! dragi stric! Berite, kar je gosp. Križnogorski sam pisal o tem pogledu. On že v ljubeznjivo dolino cerkniško več let gleda, kadar je zelena in popisana s pisanimi cveticami, kadar se valjajo žolti valovi réži in pšenice, kadar se pasejo pisane čede po zelenih travnikih, kadar berhke dekleta pridno premetavajo dišečo travo po senokoših, kadar romajo po široki cesti obile romarske trume na sveto Križno goro molé in pojé, pa tudi kadar je vsa dolina napolnjena z vodo, in se v vodnem zercalu ogleduje rumeno solnčice s svojimi milijoni toplih žarkov o lepi jeseni, kadar o jasnem nočnem nebu v jezerskem zercalu lesketajo nebeške lučice, kadar je jezero pokrito s svetlim ledenim pokrivalom in urni fantje tergajo po njem drage podplate. Gosp. Križnogorski popisuje goro za goro, kako se verstijo proti zahodu od gladke Slivnice — stanovališča Valvazorjevih copernic — do stermega golega Grintovca; on imenuje vse cerkvice po dolini; — al najbolje še je: zapustite, stric, za nekoliko dni idilični Verbovec, pa pogledajte si sami cerkniško jezero — veliko čudo čudovite krajnske dežele!

Solnce je začejalo plavati za gore, tudi slivniške copernice so začele nas spet z meglo rositi in z dežjem škropiti. Podali smo se tedaj spet v palačo vladika križnogorskega in veseli kremljali o tem in unem. Napili so nam naš častivredni hišni gospodar še enkrat dobrodošlico, in mi smo jo njim povernili z zahvalnico, kakoršna se le med prijatelji nahaja, kterih serca ogreva enaka ljubezen do domovine, veže enak cilj in konec. Edino plačilo za slovenskega domoljuba je najti serca edinega čutja. Materijalnega dobička mu domoljubje drugač malo donaša; ako vpisuje knjige, mora jih s svojimi žulji plačevati; ako se tudi brez vse prenapetosti poganja za narodne pravice, se mu to v greh šteje in natolcuje se namenov, ktere le zloba in zavidnost vidite. O ti sebični svet, kteri nočes priznavati večnih postav, in čertiš vse, česar ne moreš porabiti v svoji mavhi.

Noč je začela pokrivati svoje krila na černo zemljico, in naš namen je bil še tisti večer priti do Cerknice, zato sem zatrobil „Dalje!“

Nam je sicer tako dobro djalo pod streho moža, kteri ljubi svoj rod in kteremu je mar za njegovo moralno in materijalno srečo; — al potovanje svoje smo začeli, da še obišeemo več lepih krajev in dragih dušic naše domovine, in tako smo mogli spet na kobno cerkniško ekvipažo, da saj še pred polnočjo pozdravimo ljubega gospoda, kteri so nas pričakovali z vsemi lepimi lastnostmi hišnega gospodarja. Več o tem pa v drugem pismu.

Da ste mi zdravi ljubi stric! Pozdravite mi vse rojake, babičke in možake.

Vaš unučič

Vicko.

Spominki na Dolensko.

(Konec.)

Povedal sem že, da v važnem letu 1813 se je naša vojska zlo okrog Višnje gore sukala. Imela je tú svoj slavni stan, ni tedaj čudo, da se je tudi nad nje privlekla nevihta hude vojske. Znani so nam že boji poleg Bele

cerkve in Šmarije, tudi da so se bili naši po hrabri bitki poleg Bele cerkve 12. septembra na Medvedjek umaknili, in Francozi 14. sept. Višnjo goro s 4 batalijoni svoje garde zastavili.

Od naše strani se je bil 15. sept. general Rebrovič na Medvedjeku zndel z onim kardelom, ki mu je od spodnjih krajev hitil na pomoč. Armada njegova je bila tedaj dosti močna. Da bi Francozom ne pustili časa, terdno v Višnji gori se vgnjezditi in vtaboriti, je bilo v cesarskem tabru na Medvedjeku sklenjeno, ponoči od 15. do 16. Višnjo goro napasti. Rebrovič se tedaj vzdigne proti Višnji gori in sicer v treh oddelkih. Pervemu je bil povelnik polkovnik Milutinovič, drugemu major Reinbach, tretjemu ali glavni vojski pa general Rebrovič sam. Od teh treh kerdel se je pomikala glavna vojska naravnost po veliki cesti proti Višnji gori; — oddelk majorja Reinbach-a je marširal proti levemu, oddelk polkovnika Milutinoviča pa proti desnemu krilu sovražnika. Milutinoviču je bila najdalja pot odkazana in tudi povelje dano, naj prvi sovražnika prime in sicer za herbtom. Določeno je bilo dalje, da glavna vojska ima z vso silo Višnjo goro od spred napasti berž ko bo zaslišala strel od kerdela že večkrat omenjenega polkovnika. Po storjenem tem sklepu se koj ponoči 15. sept. Milutinovič s svojim kerdelom iz Medvedjeka vzdigne, pri Radohovi vasi veliko cesto zapusti ter jo mahne proti Kerki in Žalni. O prvem svitu 16. septembra Milutinovič že obteče Višnjo goro, pridši po dolinici od Žalne sèm. Al tukaj je bil izpostavljen sovražnim topovom onih dveh batalijonov gard, ki sta stala ravno nad dolino na veliki cesti. Naglo razdeli toraj svoje akoravno že zlo trudne graničarje v dve četi. S tremi kompanijami se splazi po desnem griču doline ter prime z naskokom stari višnjagorski grad. Kmalo ga sicer vzame, al huda sila ga sopet prežene. Treba je bilo tedaj drugega naskoka, ki je boj skončal. Al vse drugač se je godilo unim trem kompanijam, ki so plezale na veliki sternejši grič ob levi strani doline, da bi napadle oddelek francoskih gard, ki so stale na cesti proti Ljubljani. Po trebuhu se plazijo hrabri vojaki, neprestano borivši se z Francozi. In to je terpelo več ur in proti dosti močnejemu sovražniku. Poslednjič priplezajo vendar verh griča, napnejo zdaj vse svoje moči in sovražnika srečno v beg zapodé. V tem je bila tudi glavna vojska, zedinjena z oddelkom majorja Reinbach-a, mesto prišla. Skozi 4 ure se ondi kervavo bijejo; poslednjič jih primejo naši z bajonetom in veržejo iz mesta. Ko Milutinovič s svojim kerdelom od zadej po cesti v Višnjo goro primaršira, se združi ondi z glavno vojsko in major Reinbachovim kerdelom. Al Francozov ni bila volja, Višnjo goro tako naglo zapustiti; sopet se zberejo in iznova mesto napadejo. Od družih kerdel nekoliko podpiran hrabri polkovnik Milutinovič Francoze na novo prime in v beg zapodí.

Pa slava tega dneva za naše še ni bila skončana. Še enkrat, in sicer v Šmarji, se sovražniki zberejo in v bran postavijo, al berž ko je polkovnik Milutinovič s 3 kompanijami šentjurskih in brodskih graničarjev, — polkovnik grof Starhemberg pa z drugim eskadronom Radeckovih huzarjev pred Šmarijo primahata, jih mahoma hrabro primeta, v beg spodita in do „Žegnanega studenca“ tirata. In tako je posedel Milutinovič še tisti večer ravno one griče, ktere je 12. sept. tako junaško branil.

6., 12. in 16. september so bili tedaj za našo vojsko preslavni dnevi.

Od 16. do 19. septembra so naši zopet stali od Iga na gričih sem memo Bele cerkve, Šmarije, Lesičja ter stegnili se do Ljubljani in Save, in tako v zvezi bili z generalom Fölzeis-om. Proti noči 19. septembra hipoma prihrujejo Francozi, se zaženejo na 3 kompanije polka Franc-Karlnovega, ki so stale pri Beli cerkvi, jih

razkropijo in v beg zapodé. Nevarnost za naše je bila velika, — al mahoma prime znani polkovnik Milutinovič levo krilo sovražnika, in ga zaderžuje tako dolgo, dokler se omenjene 3 kompanije zopet ne zberó. Poskusile so zdaj zopet oteti in posesti Belo cerkev, pa zastonj. Sila sovražnikova je bila prevelika. Ker pa je ob enem našim došlo naznanilo, da se bliža sovražni general Palombini z obilno armado proti Cerknici, da bi naše pod generalom Rebrovičem pri Šmariji od zadej zajel, je ta za modro spoznal se sopet na Medvedjek odtegniti, kar je tudi 20. sept. pod krilom goste megle srečno izpeljal. Polkovnik Milutinovič je napeljeval zadnje straže (reservo). — Kam so se potem verli Jugoslovani obrnili, služiti si novih lavorovih vencov, nam je znano od boja v Laščah.

Po slavni zmagi naših pri Cerknici v dan sv. Kozma in Damiana je podil potem slavni Milutinovič Francoze proti Gorici in tam prejel za svoje velike zasluge red Marije Terezije. Iz Gorice je bil odposlan potem hrabri mož v Dalmacijo, se ondi zopet junaško vedel ter zaslužil si žlahni stan in slavivno ime „Višnjogorskega“.

Dalje sem se oddaljil v svojem popisu zdaj od kraja, kamor me je pot peljala od Višnje gore namreč. Ver-nimo se toraj še za ene trenutke lesem.

Ker je to mestice, kakor smo se iz pričujočega popisa prepričali, imelo nekda dosti hudega preterpeti, ni tedaj čuda, da se ni moglo povzdigniti v enaki lepoti družih mest. Kar Višnjo goro v sedanjem času zadene, ne vém ravno posebnega o nji povedati. Hiše, ki so bile včasih bolj zanemarjene viditi, so poslednje leta nekako poštimali in precej očedili. Posebno velicij poslopij vendar tū ni viditi. — Cerkvi ste dve. Farna stoji pod mestom v znožji hriba, ki levo stran doline omejuje; podružna pa je v mestu in sicer na najvišjem kraji. Sejmov je tukaj 11, ki se zlo obiskujejo; posebno dokaj lepe živine se skupaj prižene. Prebivavci se živijo deloma od poljedelstva, deloma od ceste, kteri zaslužek pa bi jim utegnili železnica skoraj popolnoma spodjesti.

Po mnenji Šönlebnovem je stalo blizo Višnje gore rimsko mesto Magnania; al novejši pisatelji ne dajo tega veljati.

Po ti zamudbi v Višnji gori me spremljaj zdaj, dragi bravec, naprej proti Ljubljani. Koj za mestom stoji ob levi že omenjeni, v letu 1787 iz starih razvalin sozidani novi grad, naprej tje pa nas pelje pot po silno stermem klancu navkreber. Malo ima dolenska cesta taci h stermin, kakor je ta, akoravno ona skoz in skoz malo drugač kakor iz samih klancov obstoji. — Kmalo verh klanca tje naprej se mi je odperla na levo ona dolina, po kateri jo je bil polkovnik Milutinovič s svojimi hrabrimi graničarji 16. septembra 1813 primahal. Lahko se zapopade, kolika nevarnost mu je pretila od sovražne strani, ako se okolica pregleda.

Naprej od te doline me je peljala pot kmalo zopet na drug, ne ravno tako sterm in visok klanec. S tega doli pa je cesta začela odsahevati polagoma navzdol. Okolica je tukaj precej dolgočasna; včasih nek tudi ni nič kaj varna bila, ker cesta derži precej dolgo skoz samotni gojzd. Novejša doba je rodila vendar popotnikom bolj varne čase.

Zlo stermin klanec vodi cesto zopet v ravnino, in tukaj se svet zopet na široko razprosti. V sredi prijaznih poljan, njiv in travnikov stoji grajsčina Prapreška, naprej doli na levo pa nekoliko od ravnine odzdignjena Boštanjka. Pot pelje naprej skoz Grosupljo, ktera vas stoji kmalo od Prapreškega gradu naprej gori ob veliki cesti, dalje skoz Stransko vas je memo poštna hiša (zadnje na ti cesti proti Ljubljani) naprej proti Šmariji. Šmarija je dosti lepa vas, in stoji v sredi prav prijazne okolice. Cerkev njena razodeva visoko starost.

Unkraj Šmarije polagoma pelje cesta na klanec sv.

Križa (ali, kakor navadno pravijo, treh križev), ki stoji v versti taistih homcov, o katerih sem v pričujočem spisu že več govoril. Na verh tega klanca pridši obstanem. Prevečkrat sem se namreč v duhu že baval tukaj, kakor da bi bil zdaj brez pomude hitel naprej. Sveta nam pa tudi more biti zemlja, na kateri se je prelivala kri za oprosteno domovine! Čudne misli so mi naudajale serce, ko sem se sèm ter tje po homcih oziral. Pa tudi čas je bil posebno spretin za obujenje žalnih misel. Solnce je ravno pošiljalo svoje zadnje žarke izzad oblakov in od gorenskih gorá doli ter poslovljalo se za danes od dolenskih pokrajin. Luč zadnjih rudečkastih žarkov je obsijavala griče, kakor bi bila pomagati hotla fantazii, ki je vidila prelivati tukaj kri jugoslovanskih bratov. Koliko nadepolnih mladenčev, prijatelov in sovražnikov — sem si mislil — je skončalo tukaj življenje svoje; — dalje od domačije, dalje od svojih ljubih jih krije v ptuji zemlji tamna gomila! Kakor prijatlu tako tudi sovražniku ostane kraj njih počitka neznan, — le merzel veter brije okoli njih grobov in jim žvižga žalostno mertvaško pesem.

Dolgo sem tako stal, v globoke misli zatopljen; glas trombe, krič boja, blisk ognja, žvižg krogel, ropot bobnov, stok ranjenih, zadnji zdihi umerajočih — vse to je vihralo v duhu memo moje duše. Bodi Vam, ki tû počivate, zemljica lahka! — so bile moje poslednje misli.

Spustivši se čez sila stermin klanec sv. Križa, na katerem se je že marsikter voz polomil in marsikteri konj nogo spahnil, me je pot moja pripeljala v četrtniki ure do „Žegnanega studenca“, kjer se zopet ljubljanska ravnina prične. Na levo tam bi bil zdaj lahko zopet vidil Studenec, od kodar sem se pred dvema dnevnoma tako željno sèm oziral, al tamna noč se je bila razprosterla čez zemljo in branila očem zaželeno razveseljevanje. V dveh urah dospem srečno v Ljubljano, kjer me je „Slonova“ gostivnica gostoljubno sprejela. Drugo jutro sem zarano rekel Ljubljani „z Bogom“ ter napotil se zopet proti ljubljenim gorenskimi pokrajinam.

Jos. Levičnik.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Znano je našim bravcom, da je cesar Napoleon v svojim govoru 7. t. m. rekel, da si je z avstrijsko vlado v dveh rečeh najbolj navskriž: namreč zastran Moldove in Valahije in zastran Laškega. Kar so Moldavci in Valahi edinega kneza si izvolili, čeravno bi imeli po sklepu pariškega zbora od 19. avgusta vsak svojega si izvoliti, je homatija ta do verha prikipela. Turška vlada se na vso moč zoperstavlja ti volitvi, ker podkupa turško oblast toliko bolj, kolikor krepkeja bi se utegnila zedinjena dežela na noge postaviti. Zato je pisala vsem vladam, ki so se lani udeležile pariškega zbora: naj se nemudoma snide zbor v Parizu in razsodi to reč. Avstrijska vlada nek izperva ni hotla novega zbora, rekši, da ga treba ni, ker je ta reč že 19. avg. sklenjena bila; nagovarjana od drugih strani je vendar dovolila v novi zbor, ki bo nek že 22. ali pa 28. t. m. v Parizu se snidel; pa dovolila je v ta zbor le proti temu, da se o laških zadevah ne bo v njem nič govorilo. In tako smo po dolgem omahovanju prišli do tega, da homo saj enmalo več zvedili, pri čim da smo. Pariški zbor bo odkril, kar je dozdej še skrito, in bo pokazal, kako se bo vlada z vlado združila. Pozornost vsega sveta se sedaj sopet v Pariz obrača.

— Komisije za nakupovanje konj za vojašino imajo oblast, razun kanonirskih in vozatajskih konj tudi kanonirskih jezdni konj, potem dobrih lahkih in težkih konj za konjištvo nakupovati. Cena konj je 231 nov. gold. za oklepnike, 152 fl. za dragonarje, 137 fl. za lahke konjike in 147 do 189 fl. za težke vozatajske konje. Posebni dobri dragonarski in lahki konjiški, potem jezdni kanonirski in

težki vozatajski konji se smejo tudi za višjo kot navadno ceno kupovati.

— C. k. ministerstvo notranjih oprav je pod razpisom od 14. t. m. prepovedalo, da se tudi mule ne smejo iz našega cesarstva v druge dežele prodajati.

— Slovani, kateri na Dunaju prebivajo, bodo napravili 1. dan sušca slovesen ples v dvorani Zofijnih toplic. Odbor za to postavljeni je v svojem povabilu željo razodel, naj bi različni narodi slovanski se pokazali pri ti veselici v narodnih oblekah. Lepa misel je to in zanimivo bo viditi zalo narodno nošnjo mnogoterih slovanskih rodov. Želeti bi bilo, da bi se tudi kak čverst Slovenec in kaka zala Slovenka pokazala v svoji berhki obleki slavnim gostom, med kterimi bi utegnili, kakor se v dunajskih časniki bere, cesar sami biti.

— Da se prihodnje več ne bo dvomilo, kako je po §. 21 konkordata po smerti kakega škofa ravnati z zapuščino, ktere dediči ne morejo prevzeti, ker so značaji škofovske časti, in torejškofovemu nasledniku v last pridejo, je ministerstvo z posebnim ukazom vse take zapuščinske reči natanko imenovalo.

Iz Ljubljane. Prečastitljivi gospod škofijski generalvikar, prošt Anton Kos so izvolili za predsednika zakonske sodnije častitljivega gospoda dr. Janeza Pogačarja, korarja in stanovskega odbornika.

— C. k. ministerstvo je poterdilo volitev ljubljanske kupčijske in obertnijske zbornice gosp. L. Lukmana kot predsednika, in gosp. Antona Samasa kot njegovega namestnika za leto 1859.

Iz Lombardo-Beneškega se piše teržaškemu časniku „Triest. Zeitg.“, da je prav, da je avstrijska vlada marsikaj storila, kar brani varnost njenih laških dežel sile sardinske. Tako, na priliko, so na postaji Sv. Martina vedno sardinski opravniki, kateri vsakega rekruta, ki je avstrijski vladi ušel, berž prijazno sprejmejo in brez plačila v Turin peljejo. Govori se tudi, da vsi študentje višjih šol v Pizi in Boloniji se napravljajo v sardinsko armado stopiti. Časnik „Indipendente“ razglša pismo iz Siene do turinskih študentov, v kterem se med drugim pravi, da „ni še prišel čas za vojsko, al kmali bo ura bila.“

— **Iz Benedk.** V Benedke je prišlo mnogo ženijskih vojakov, da bodo obmorje uterdili, da bo mogoče to važno mesto braniti, ako bi utegnil sovražnik se ga lotit.

Iz Srbije. 20. t. m. je prišlo več cesarskih generalov in oficirjev v Beli grad kneza Miloša v imenu presvitlega našega cesarja pozdravit. — 12. febr. je razposlal knez Miloš svoj ogovor, s kterim pozdravlja svoj prelubi narod, in pravi, da edina njegova skerb bode, da se uterdi sreča in blagor naroda ravno tako, kakor je skerbel v svoji mladosti za osvobodjenje njegovo; ta sveti zaklad bo svojemu sinu, postavnemu nasledniku serbskega prestola izročil, nadja se, da bo zvesti serbski narod njega in njegovega naslednika tudi prihodnje s tisto iskreno ljubeznijo objemal, ktera jih je doslej vodila na svojih perutah k sreči, slavi in diki naroda in serbskega potomstva.

— 16. febr. je bilo novo starašinstvo ustanovljeno; doslej je 11 starostnikov izvoljenih, 7 novih in 4 prejšni. Predsednik je Stevša. Prejšnega predsednikovega namestnika Jankovića in starostnika Jeremića so zaperli; natolcujejo ju izdajstva naroda. Prejšni predsednik ministerstva Marković mora iz dežele, ker ga natolcujejo, da s odstavljenim knezom vleče.

Iz Rusije. V „Rusk. Djewniku“ 9. t. m. se piše to-le: Veliko početje cara Aleksandra II., tretji del ruskih prebivavcov osvoboditi verig hudega robstva, krepko napreduje. V ta cilj in konec sostavljeni odbori pridno delajo in nekteri so delo svoje že končali. V začetku letošnjega leta (po starem številu) so bile v 6 poglavarstvih pripravljajoče